БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТЫЖЫҢАР!

ШЫН

Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилеттиген

1953 май 26 ВТОРНИК № 101 (2786)

ӨРТӨӨ 20 КОП.

БО ХҮНГҮ СОЛУНДА:

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНДЕ (1 арын).
ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗЧУ МАЛЧЫННАРЫНДА (1 арын).
ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: А. Акара — Шиитпириниң күүселдези болгаш ооң хынаалдазы (2 арын).
Л. Дмитриев — Кызылдың школачы аныяктарының бот-тывынгыр уран-чүүл кергузүүлериниң допчуралы (2 арын).
Ф. Константинов — Коммунизмнин улуг тургузукчузу (2—3 арыннар).
А. Намзын — Социалистиг чаа амыдырал (3 арын).
БИЧИИ ФЕЛЬЕТОН: В. Зренчин—Даргаларның ачызында (3 арын).
Японияда политиктиг байдал (4 арын).
Соңгу чук чуриттарының даштыкы херектер министрлериниң Ослода чөвүлүү хуралы (4 арын).
КОРЕЯДА БОЛУУШКУННАР (4 арын).
И. Кулявцев—ЮРИДИКТИГ КОНСУЛЬТАЦИЯ: салттыг хереженнерге болгаш келерге чиигелдер (4 арын).

Ниитиниң мал ажылынга — быжыг чем суурну тургузар

Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының мурнунда мал ажылының хөгжүлдезинин талазы-биле улуг сорулгалар туруп турар. 1953 чылда бүгү үзүн малдарның баш санын көвүдедири-биле кады ооң продуктулуун дыка өстүрери күрүне планында көрдүнген.

Мал ажылының хөгжүлдезинин күрүне планын күүседири дээш демиселге кол чүве мал чемнериниң бүдүрүлгезин калбартыры болур. Малга чем суурнуң үндезинери—часкы тарылганың хүннеринде, сиген шөлдерин болгаш одарларны экижидер талазы-биле ажылдарның хүннеринде, сиген кезилдезинге болгаш силос салыышкынынга белеткелдің хүннеринде салыызар ужурлуг. СЭКП-ниң XIX съезтинин бешки беш чыл планының талазы-биле директиваларында мал чемнериниң бүдүрүлгезин көвүдедир дугайында айтыышкыннарга үндезилээш, бистиң областың колхозтары эрткен чыл-биле дениеэрге бо чылын сиген белеткелин 61 хуу, сигеннер тарылгазын 65 хуу, дазыл чемиштиг үнүштерни 2,4 катап болгаш силос культураларын каш катап көвүдедир ужурлуг.

Ам мал ажылынга быжыг чем суурну тургузар дээш демиселдің шиитпирлиг хүннери келген. Бо планны чугаажок күүседирин хандырыш, ооң-биле мал чеминиң белеткелинде хожудаашкынны узуткалары—чер-чернин партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының, көдээ ажыл-агый специалистериниң, колхозниң бүгү ажыл-ишчилериниң эң чугула сорулгазы. Тарытынган мал чемнери культураларның дүжүттүүн бедидеринче, сиген кезер шөлдерни болгаш одарларны экижидеринче, мал чеминиң белеткелинде улуг күш кирер ажылдарны механизастаарынче онза кичээнгей салынган турар ужурлуг.

Бистиң мурнувуста сорулга улуг болгаш харыысалгалыг сорулга туруп турбуже, эллеэн хөй районнарда фактыларның көргүзүп турары болза, мал чемнери четкестин харазындан малдың кезии арып-доруп, харын чамык малдарны чыл ажыгбайн, ниитиниң малынга улуг когарал таварыштырган эрткен кыштың чижектеринден чогуур түннелдерин кылбаан болгаш ам малдың быжыг чем суурун тургузарынга шиитпирлиг хемчеглер алдынмайн турар. Чижээ, май 20-де чедир Барыын-Хемчик, Чаа-Хөл, Сүт-Хөл болгаш Кызыл районнар мал чеми культураларның тарылгазын көңгүс эгелевээнер. Ол болза, партия райкомнары, райкүүскомнар, районнуң көдээ ажыл-агый киддистери болгаш көдээ ажыл-агый артельдериниң улуртукчулары ниитиниң малынга быжыг чем суурну тургузар дугайында сагыш салып турары ол бе ынчаш?

Сүт-Хөл районнуң колхозтары тараа культураларының планын области ийи дугаарында дооскан хирезинде-ле мал чеми культураларны чангыс гектарны-даа тарываан. Ол ышкаш Чаа-Хөл район тараа культураларының тарылгазын дооскан хирезинде-ле мал чеми культураларның тарылгазын чүге саададып турарының чылдагааны билдинмес. Бо районнарның колхозтары мал чеми өстүрүп белеткээриниң бригадаларын тургуспаан. Партия райкомнарының болгаш райкүүскомнарның ажылдакчылары часкы тарылга-биле кады мал чеми культураларның тарылгазын чорудар деп түннел чок чугаа-сооду-биле кызыгаарлатынып турда, а херек кырында ажыл чорувайн турар.

Колхозтары амга чедир мал чеми культураларның үрезиннери-биле чедир хандыртынып албаан Кызыл районда дүвүрээзиннинг байдал тургустунган. Районнуң улуртур организациялары көдээ ажылгагый артельдеринге бо дугайында шыңгыы негелде салбайн, аңаа эптежип турары тергиин четпес.

Мал чеми культураларның тарылгазын эң чоокка хүннерде доозар херек. Күрүне планы—колхоз бүрүзүнге хоойлу болур, ынчангаш район организацияларының, колхозтарның улуртукчуларының, көдээ ажыл-агый киддистериниң, машиналарның, дырбаштарның, хол кадыларының, транспорт чепсек-хереклериниң септелгезин база четчеленшкинни организастаар, силос салыр эргиг оңгарларны аштаа арыглаар, чаа черлерниң тудуун чорударын бүгү нерлерге калбартыр херек. Сиген кезилдезинин кампаниязынга багай белеткенгининден, эки шынарлыг, байлак сигеннерни өй-шаанда ажаан албаан, мал чеми белеткээриниң күрүне планын күүсетиинин түүнелинде бо кыжын девиденчиг байдалга таваржып турган эрткен чылдың дуржулгазын Эрзин, Чаа-Хөл, Өвүр, Барыын-Хемчик болгаш өске-даа чамык районнарның партия, совет, көдээ ажыл-агый органнарының удуртукчулары, колхозтарның даргалары анализтеп көргейн турарын демдеглээри чугула.

Сиген кезилдезинин болгаш мал чемнери силоставарының талазы-биле улуг хемчеглиг ажылдарны күүседирин хаңгырып шыдаар бирги чергениң техниказы-биле чепсегленген машина-трактор станциялары болза, мал чеми белеткээринге шиитпирлиг күш болур. Мал ажылынга быжыг чем суурну тургузарынга олар колхозтарга боттуг дузаны көргүзер болгаш көргүзердээ хүлээлгелиг. Ындыг турбуже, мал чемнери белеткээр машиналарның септелгезин эллеэн хөй МТС-тер чорутпайн турар. Мал чемнери белеткээринге шуут харыысалгалыг Балгазында машина-мал ажылынын станциязы безин сиген кезилдезинге белеткелди ёзулуг эгелевээн.

Шак мынды харыысалга чок чорукту доп-дораан узуткап, байлактыг техниканы дайынчы ёзу-биле белеткээр болгаш сиген кезилдезиниң хүннеринде ону бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарын хандырар херек. МТС бүрүзүнге дуржулгалыг механизаторларны четчелеп тургузары чугула.

Янзы-бүрү чемнерни хөйну белеткээн тудум-на, малдың баш санын көвүдедириниң, ооң продуктулуун бедидериниң сорулгазы чедиишкиннинг шиитпирлетиннер. Ынчангаш ниитиниң малынга быжыг чем суурну тургузары—күрүнеиң улуг чугула хераа. Колхоз, совхоз болгаш МТС бүрүзүнүң бо чугула ажылга белеткелин партия райкомнары, райкүүскомнар, көдээ ажыл-агый киддистери удуртур болгаш контрольдаар. Көдээниң коммунистери болгаш комсомолчулары болза, сиген кезилдезинге үлегерлиг белеткениринче колхозчуларны, механизаторларны эвилелдээр, оларга политик-массалыг ажылдарны чорудар, социалистиг чарышты калбартыр хүлээлгелиг.

Коммунистиг партиянын, Совет чазактың берип турар материал техникатыг дузаламчызынга болгаш сагыш салыышкынга даянышаан областың колхозтары, совхозтары ниитиниң малынга эки шынарлыг янзы-бүрү чемнерни белеткен, мал чеми белеткээриниң күрүне планын күүседир болгаш ажыр күүседип шылаар дээринге чигзиниг турбас.

Ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң II сессиязын чыылдырар дугайында

Ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң II сессиязы 1953 чылдың июньнуң 18-те Кызыл хоорайга болгуун ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүскому область Совединиң депутаттарынга дыңнадып тур.

Сессияга чугаалажыры-биле мооң ада-иелерге айтырыгларны облкүүском киирип турар:

1. 1953—1954 өөредилге чылдарынга школаларның белеткелиниң дугайы.
2. Соңгукчуларның чагыгларының күүселдеринин талазы-биле хемчеглериниң дугайы.

ТЫВА ОБЛКҮҮСКОМ.

Чер-черде семинарлар

Партия болгаш комсомол чырыдыышкыннарының өөредилге чылын организастыг доозарынга СЭКП Таңды райкому чоокта чаа пропагандистерниң семинарын организастаан.

* o *

Партияның Сүт-Хөл райкому 1952—53 өөредилге чылында партия чырыдыышкыннарының түннел кичээлдерин эрттиреринге холбашкан пропагандистер семинарын майның 22-де организастап эрттирген.

Совет эвилелинде

Ус-тывыш кооперациязының чаңгыс аай-системазы

РСФСР-ниң Ус-тывыш кооперациязының Чөвүлелиниң болгаш инвалидтер кооперациязының Бүгү-россия эвилелиниң баштаар черинин катышкан хуралы май 20-де Москвага болган.

Россия Федерациязының ус-тывыш кооперациязының чаңгыс-аай системазын тургузарының дугайында айтырыгны бир дугаарында чугаалажып көрген.

Ус-тывыш кооперациязының бүгү төледелдешкек системаларын — ус-тывыштың болгаш инвалидтерниң кооперациязын РСФСР-ниң Ус-тывыш кооперациязының чаңгыс-аай системазынга катыштырары эргежок чугула деп хүрөл көрген.

Катышкан организацияның баштаар черин болгаш ревизия комиссиязын хуралга соңгаан. Ростпромсоветтиң баштаар черинин даргазынга С. К. Ламакин соңгутурган.

Ус-тывыш кооперациязының ажылдап кылып турары калбак хереглелдің бараанарының шынарын экижидериниң хемчеглериниң дугайында айтырыгны база чугаалажып көрген.

(СЭТА).

—o—

200 болбаазырадылгалар

МИНСК. Куйбышев ГЭС-тиң тудуунга «МАЗ —205» деп автосамосвалдарның сөөлгү бөлүүн бирги чартык чылдың үлүүнге Минскиниң автомобиль заводунуң коллективи белеткээн. Ол ышкаш «Сталинградгидростройнуң» чартык чыл хуусаалыг чагыы база күүсетинген.

Хүндүлүг чагыгларны хуусаа бетинде күүседиринге автомашиналарны бүдүрерин дүргедедири дээш чарыш улуг идигни берип турар. Бо чылын бүдүрүлгеге 200 хуу эвээжеткен.

Технологтуг болбаазырадылгалар бо чылын машина бүрүзүн белеткээриниң үезин 20 хуу кызырган.

(СЭТА).

—o—

Өрүмнээшкин мастери Аллояровтуң бригадазының чедиишкини

УФА. «Туймазабурнефть» трестиде ажылдап турар өрүмнээшкин мастери Ричард Аллояровтуң бригадазы улуг чедиишкинни чедип алган. Бир станоктуң бир айда нормазы 750 метр турда ол бригада бир станок биле 1836 метрниң өрүмнээшкинин кончуг үргени-биле дооскан.

(СЭТА).

МОСКВА. Чуртта улуг полиграфия бүдүрүлгелериниң бирээзи — Х. Х. Жданов аттыг Бирги үлегерлиг типографияда Мао Цзе-дуннуң чыылдалыг чогаалдарын орус дылда парлап турар.

Чурукта: шарыкчылар М. А. Савельева (солагай талазында) биле М. Ф. Воронежцеваның Мао Цзе-дуннуң чыылдалыг чогаалдарының 2-ги томунуң тиражын чорударынга белеткеп турарлары.

Чуруу **А. Стужиннии.** СЭТА-ның фотохрониказы.

„Улустарның найыралы“ деп ГЭС-ти ажылдадып киирериниң мурнуу чарыында

ДРИСВЯТЫ. «Улустарның найыралы» деп гидроэлектростанцияның тудугжулары бо хүннерде хайныышкынныг байдалда туруп турарлар. Станцияны ажылдадып киирериниг белеткелинде чоруп турар. Турбиналарның монтажы доозулган. Машиналыг залда башкарылганың пультазын дерип тургузуп турар. Электри монтаж ажылдарының эң хөй күш-ажылы 30 хуу эвээжеткен.

Технологтуг болбаазырадылгалар бо чылын машина бүрүзүн белеткээриниң үезин 20 хуу кызырган.

(СЭТА).

—o—

Өрүмнээшкин мастери Аллояровтуң бригадазының чедиишкини

УФА. «Туймазабурнефть» трестиде ажылдап турар өрүмнээшкин мастери Ричард Аллояровтуң бригадазы улуг чедиишкинни чедип алган. Бир станоктуң бир айда нормазы 750 метр турда ол бригада бир станок биле 1836 метрниң өрүмнээшкинин кончуг үргени-биле дооскан.

(СЭТА).

—o—

Электри чырыының дуазазы-биле балыктаашкын

ССРЭ-ниң чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүүн коллегиязы май 18-те электри чырыының дуазазы-биле Каспийге килька деп балыктарның чайгы-күскү туудушкунун көвүдедириниң дугайында айтырыгны чугаалажып көрген.

Профессор П. Г. Борисовтуң саналдаалы балык тударының ол аргазы улуг ажыкты берип турар. Каспийниң килькалары чырыктың үнер дөзүнге хөй санныы-биле чыглып кээп турар болгаш оларны тускай четки-биле тудуп ап болур. Чаа арганы ажыглаары далайда дыка ханы черде килькаларны тудуп алырын болгаш балык тударының хуусаазын чылда 8 ай чедирер турар. Мооң мурнунда чайгы-күскү үеде балыкты ийи-үш айлар дургузунда-лы тудуп болур турган.

Чаа арганы улам калбаа-биле ажыглаар турар. Электри биле дерээн судноларының саны көвүдээр.

Каспий далайга килькаларның чайгы-күскү тудуушкунунга чогуур үезинде белеткелдің болгаш ону эрттиреринің хемчеглерин Министерствонуң коллегиязы бадылаан.

(СЭТА).

—o—

Район төвүнүң өөредилге черлери

ОРША. Түс черниң башкы институтунуң заочно өөренир салбырынга студентилерни хүлээп алыры эгелээн.

Башкы институту—район төвүнүң чаъ-ви өөредилге черлериниң бирээзи. Оршаның станок тудугжуларының, пос-тазыычыларының, демир оруқчуларының мунмуң бичии уруглары 14 ортумак болгаш чеди чыл школаларында өөренип турарлар. Оршада педагогиктиг училище, демир оруқ техникуму, паровоз машинистериниң школазы, медицина сестраларының школазы ажылдап турар. Мергежилдиг уруглар музыка школазында тускай билигни чедип ап турарлар. Ном фондузу 200 муң том чедип турар он-он библиотекалар өөренип турарларның эргезинде.

(СЭТА).

—o—

Чурттуң садтарында

Чурттуң колхозтары чазын 50 муң гектар ажыг садтарны болгаш кат сыштарын өлуртүп тургускан. Хоорайларны болгаш үлетпүрүг төптерни долгандыр, а ол ышкаш кат-чимис сайзырадып ажылдаар үлетпүр хөгжөөн зоналарда чаа-чаа улуг садтарны тургускан. Украинага, Узбекистанга болгаш Краснодар крайга сад олуртуушкуннары улуг чедиишкинниг эрткен. Хөй-хөй колхозтар часкы үениң дургузунда чыл планын күүсеткеш, күзүн немелде олуртуушкун кылырынга дыка хөй санныг өлуртур үнүштерни белеткеп турар.

(СЭТА).

Областың колхозчу малчыннарында

ЭРЗИН

Эрзин районнуң колхозчу малчыннары малдың чаш төлүн бүрүн камгалап ап турар.

«Чаа орук» колхозтуң инекчили эш Севек-Севил бодунуң кадарын турар 42 инектериниң 42 бызааларын бүрүн камгалап алган. Хойжу эш Суваан 328 хойдан 342 хураганны, эш Бичин-Уруг 77 өшкүден 83 анайны, эш Дандаа 150 өшкүден 157 анайны бүрүн камгалап алган.

«Сталинчы орук» колхозга эш Согаа Даткыр 213 хойдан 218 хураганны, эш Бады-Буян 232 хойдан 236 хураганны; «Коммунизмче орук» колхозта эш Сан-Хөө 254 өшкүден 269 анайны, эш Ч. Чамыян 165 өшкүден 171 анайны камгалап алган болгаш өске-даа малчыннарда ындыг чедиишкиннер бар.

* o *

Эш К. Чигжит Нарын сумуда «Коммунизмче орук» колхозтуң мурнакчы хойжузу. Ол бо кыжын колхозтуң төрүүр хойларын кончуг эки кадарып кыштаан болгаш 300 ажыг хой кирер кажаанның ыяжын боду кезип, эки одарлыг чер чоогунга тудуп тургускан. Аңаа кым-даа айтыышкын бербээн, ол бодунуң инициативазы-биле күш-ажылга ынак, эрес чүткүлүг чоруу-биле ындыг улуг ажылды часкаан кылган.

Эш Чигжит бо чылын төрээн 130 хойларның хураганнарын бүрүн камгалап алган. Ол ам бодунуң кадарында турар хоюнга бир курлавыр кыштаг кылып алыр дээш 310 чудукту кезип, тудар черинче сөөртүп турар.

ЧАА-ХӨЛ

Ак-Дуруг сумуда Ленин аттыг колхозтуң малчыннары май 15-ке чедир төрээн 580 хойларының 600 хураганнарын, 640 өшкүлериниң 700 анайларын, 68 инектериниң 68 бызааларын, 61 белерниң 61 кулуннарын менди доруктурып турарлар.

Малчыннарның иштинде Сагаан, К. Даржаа, Даржай, Килик, Шыырап ышкаш мал ажылынга мергежилдиг, малдың хөй чаш төлүн өстүрүп турар малчыннарны демдеглээри чугула.

* o *

Булун-Теректе Молотов аттыг көдээ ажылгагый артелиниң малчыннары ниитиниң малының баш санын өстүрери-биле кады ооң чаш төлүн менди камгалап алыр дээш эрестиг ажылдап турар.

Хой, өшкү фермазында кадарчылар эштер Бөрбү 168 хойдан 180 хураганны, Арапчор 203 хойдан 207 хураганны, Ойбоа 109 өшкүден 118 анайны, Ендан 131 өшкүден 135 анайны бүрүн камгалап ап, малчыннарның иштинде мурнакчылар болуп турарлар.

* o *

Кара-Талда Сталин аттыг колхозтуң малчыннары малдың чаш төлүн камгалап алыр талазы-биле эки ажылдап турар.

Малчыннарның иштинде хой кадарчызы 69 харлыг Минчит-Доржу ирей 151 хойдан 151 хураганны, 20 өшкүден 20 анайны, чылгычы М. Кула баштайгы төрээн 30 беден 30 кулунну, Меңнигоол 34 инектен 34 бызааны бүрүн ап, доруктурып турар.

КЫЗЫЛ РАЙОН

Кызыл районнуң «Черби» колхозта мал оолдаашкыны үргулчулевишаан турар болгаш малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алыр дээш хүлээлгелерни алган малчыннар эрестиг ажылдап турарлар.

Сураглыг хойжу эш Меңгий-оол бо чылын төрээн 339 хойдан 344 хураганны, М. Кавай-оол 210 өшкүден 220 анайны, алдарлыг чылгычылар эштер Чүдек-оол, Оңгар-оол олар 50 беден 50 кулуну бүрүн камгалап алганнар.

* o *

Эш К. Шагдыржап Баян-Колда «Х Улуг хурал» колхозтуң хой малын үш чыл ажыр кадарып турар. Ол бо чылын төрээн 197 хоюндан 209 хураганны бүрүн камгалап алган.

Хой малдың семис шыырак болгаш ылаңгыя төрээн хойларның сүткүр болурунга эш К. Шагдыржап бодунуң ак-сеткилдиг күш-ажылының дуржулгаларының аргаларын ажыглап турар.

* o *

Улуг Баян-Колда Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң малчыннары малдың чаш төлүн менди камгалап, доруктурып турар.

Чоокку хүннерге чедир колхозтуң хой болгаш өшкү мал фермазында төрээн 558 хойдан 583 хураганны, 342 өшкүден 348 анайны бүрүн камгалап алган.

Малчыннарның иштинде эштер Нурзат 70 хойдан 77 хураганны, Оруйгу 36 хойдан 40 хураганны, Дүрбүлек 35 хойдан 36 хураганны, 40 өшкүден 47 анайны камгалап алган. Ол ышкаш мурнакчыларның хүрээлеңи улам көвүдеп турар.

Малчыннарның ортузунга социалистиг чарышты улам калбартыр, агитация массалыг ажылдарны, мурнакчыларны хуржулгазын нептередир, малдың туруш байдалын түс-түс бөлүктер зайы-биле тамыштырып чорудар, малчыннарга аргасүмени дамчыдып бээр талазы-биле ажылды хой болгаш өшкү мал фермазының өрдекчизи аныяк специалист эш Мацырыкчы эрес шудургу чорудуп турар.

ӨВҮР

Саглы сумузунда «Кызыл тук» көдээ ажылгагый артелинде чоокку хүннерге чедир ниитизи-биле 1060 баш хой болгаш өшкү мал төрээн, ооң алган 1060 анай, хураганны, 40 инектен 40 бызааны, 8 беден 8 кулунну колхозчу малчыннар чидириг чокка чедиишкиннинг доруктурып турар.

Малчыннарның иштинде 230 хойдан 231 хураганны бүрүн камгалап алган Б. Дакпай, 28 инектен 28 бызааны бүрүн камгалап алган Лопсан ышкаш мурнакчы кадарчылар дыка хөй.

* o *

Дус-Дагда «Торгалыг» колхозтуң малчыннары малдың чаш төлүн бүрүн камгалап ап турар. Чүл дээрге, колхозчу малчыннар бо хүннерге чедир төрээн 1834 хойдан 1334 хураганны, 1375 өшкүден 1395 анайны камгалап алганнар.

Малдың чаш төлүн чедиишкиннинг камгалап ап, доруктурып турар эки ажылдыг малчыннар дыка хөй. Чижээ, эштер Доржу 165 хойдан 165 хураганны, Куске-Кара 146 хойдан 146 хураганны, Даваа 148 өшкүден 151 анайны, Оскур-оол 175 хойдан 175 хураганны камгалап алган. Ол ышкаш мыйыстыг бода мал кадарчылары эштер Сендажы 24 инектен 24 бызааны, Чылбалак 14 инектен 14 бызааны бүрүн камгалап алган.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

ШИИТПИРНИҢ КҮҮСЕЛДЕЗИ БОЛГАШ ООҢ ХЫНАЛДАЗЫ

Үндүрген шиитпирни күүседири болгаш оон хыналдазын доктаамал тургузары партиянын ажыг чорудулгазында чугула чүүлдериниң бараары болур.

СЭКП Өвүр райкомунуң бюрозу эрткен чылдың ноябрь айда «Коммунизмче орук» колхозта партия эге организациязының ниити ажылының дугайында эге организация секретары эш Дамдыңның отчет илеткелин ыңнаап, доктаал хүлээн алган. Ында аныяк колхозту организаажыл-агый талазы-биле улам быжыглаарыга үндезилээш, колхозка партийжи политиктиг болгаш партийжи организастыг ажылдарны күштелиреринин, эге организацияның ажыл-чорудулгазында илеретинген четпестерни кыска хуусада узуткаарының дугайын өйытган.

Партия хуралдарын эки белеткелдиг, доктаамал чорудуп турарын, аңаа коллективтиг ажыл-агыйның мурнунда салдыг-тивтиг ажыл-агыйның мурнунда салдыг-тивтиг кызымаккайы-биле күүседип турар. Бөлүмде партия, советтиң 26 активчилери өөренип турар. Өөредилге чылы эгелээнинден бээр бөлүм 20 ажыг катап чыглып кичээлдээн. Өөредилгениң баштайгы үезинде бөлүмнүң дыңнакчылары партия төөгүзүнүң допчу курзун, хамаарышкан чогаалдар-биле кады өөренип турган. Оон соонда партияның XIX съездизиниң 29 агитаторлар бижитинген. Ынчалзажок, агитколлективтиң ажыл планы чок, чамдык агитаторлар чүгле ат адагаан болуп турар. Тудуг болгаш мал бригадаларында агитация-массалыг ажыл көнчүг сула, кеску эвес байдалдыг. Ында хана солуну, агитхуудустар доктаамал үнмейн турар. Кедээ ажылгагый артелиниң Уставының, чаа бешки беш чыл планының, социалистиг чарыштың дугайында болгаш өске-даа айтырыгларга политиктиг лекция, беседалар чорутунмайн турар. Коммунистер, комсомолчулар болгаш колхозчу массалар аразында солун чагыдазы багай организастатынган. Чагытынган солуннар эзлериниге четпес, колхозтуң конторазында чыдып турарлар.

Колхозта 14 кижи дыңнакчылыг партияның политшколазы ажылдап турарда болза, чамдык Шараттай, Куртен-оол, Дамдын-оол болгаш өске-даа коммунистер кайы-даа өөренмейн турарлар. Ол ышкаш колхозта комсомолдуң политбөлүмүниң кичээлдериниң шынары куду, дыңнакчылар конспект кылбайын турар. Аал-бөлүктер ажыы-биле тургускулаан бижик бөлүмнери ажылдавайн турар.

Колхоз бүдүрүлгелинге коммунистерниң киржилгезин экижидерин, коммунист бүрүзү колхозтуң бүгү тала-биле быжыгыышкынының хөрөөнге үлегерлиг болурун чедип алырын райкомнуң доктаалы партия эге организациязына хүлээткен. Тудуг ажылында—6, хову бригадазында—7, мал ажылында—6 коммунистер ажылдап турар. Ындыг турбуже ажыл-агыйның ол чугула адырларында партия бөлүктерин мынчага дээр тургуспаан. Күш-ажылга коммунистерниң үлегерлиг болур чоруун чедип албайн турар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү куду, социалистиг чарыш калбартынмаан. Районнуң «Совет Тыванын 5 чыл ою» колхозу-биле социалистиг чарыштың күүселдезин мынчага дээр түүнеп үндүрбээн. Ниитилиниң малының баш санын өстүрериниң планын күүседип турза-даа, малдың продуктулуун: инектен сааг сүттүн, хойдан дүк алырының планын ыракта чедир күүсетпейн турар. Сөөлгү үеде 77 баш малдар, оон иштинде 43 чаш малдар өлген. Мал ажылында мурнакчылар — Арбын-оол, К. Базыр, Хүргүл-оол, Болдан, Дамбалама оларның ажылының дүржүлгазын малчылар ортузунга четпес нептерелдип турар.

Колхозтуң тудуг бригадазы 15 чүрттүлга бажыңнарын, 6 мал кажааларын, башкылар бажыңын, машина гаражын тудар планын күүсетиирээн. Тудуг ыяжы кезип, белеткээри күүсетинмээн. Колхозтуң 170 ажыг өрегелериниң чүгле 20 хире өрегелер бажыңнарда чүрттүп киргеи. Колхоз даргазы эш Баазан тудуг бригадазын аңгы-аңгы кылдыр чарып тургусканы ажылга организастыг болур чорукка шаптык болган.

Бо чылдың часкы тарылгазынга колхоз белеткел чок ужурашкан. Колхоз баштаар чери тарылга үезинде уруглар яслизин организастап тургусканындан күш-ажыл кылып шыдаар 20 ажыг хөрөөженнер ажылга үнмээн. Колхозта күш-ажыл четпес организастатынганындан күш-хүнүнүң минимумун күүсетпес тавгарылгалар хөй. Эрткен чылын 40 кижи колхоз бүдүрүлгезинге киришээн.

Партия эге организациязының ажылының дугайында СЭКП райкомунуң доктаалы колхоз бүдүрүлгезинге партийжи удуртулганы экижидериниң программазы болур ужурлуг турган. Айытынган фактылардан алгаш өөрге, шиитпирниң күүселдези эге организацияның талазындан четпес организастатынган, а хыналдазын партия райкому кошкак чорутканы илден болуп турар.

Шиитпирни үндүрүп тура, партия райкомунуң бюрозу чамдык чугула айтырыгларны: кадрлар-биле ажылды, бригадаларга партия бөлүктерин тургузарын, колхозта эге школаның ажылынга дуза чедирерин, колхозта комсомол, профсоюзлел организацияларынга удуртулганы шуут утуп кагган болган. Оон түннелинде ынаа школаның өөредилге-кижизидилгелиг ажылы кошкак, школа назылыг уруглар шупту өөренмейн турар. Школаның олаар ыяжы төнген, чаа өөредилге чылынга белеткел ажылдарын ам-даа эгелевээн. Колхозтуң кежигүннериниң үчүгле 4 трактористер белеткетинген, а комбайнёрлар, тудуг талазы-биле тускай эртемниглер, сан ажылдакчылары, зоотехник, агроном кижилер белеткээринге сагыш салбайн турар. Колхозта кедээ ажылагый артелиниң Уставын үрээр, хөй-никтиң хөрөнгизин самчыгдаар чоруктар база бар.

Партия райкомунуң талазындан хыналданың чөк болуп турарын, болдунуң үндүрүп шиитпириниң күүселдезин чедип албаанын бо фактылар херечилеп турар. Шиитпирлернин күүселдезинин дугайында эге организациялар секретарьларының илеткелин бюрога алыр чорукту партия райкому кылбайн турар.

СЭКП-ниң Өвүр райкому, оон партия, комсомол болгаш профсоюзлел организацияларының талазы-биле киллизи бо чорукта чогуур түүнелди кылгаш, моон соңгаар шиитпириниң хажык чок күүселдезин чедип алыр, ону хынаар ажылды доктаамал чорудар хүлээлгелиг.

А. АКАРА.

Хову турлагларында концерттер

Бии-Хем районнуң культура бажыңы болгаш ВЛКСМ райкому часкы тырылганың эң-не хайнылыкынныг үезинде агиткультбригаданы организастааш, шөлдерже аткарып үндүрген турган. Ук бригада «Тиилелге», «Искра», «Кызыл сылдыс», Кочетов аттыг, Ленин аттыг колхозтарның хову турлагларынга чорган.

Колхозчуларның болгаш механизаторларның ортузунга хөй-янзы программалыг 9 концерттерни олар көргүскен. Оон-биле кады агиткультбригаданың киржикчилери партияның XIX съездизиниң материалдарынга болгаш кедээ ажыл-агый темаларынга хамаарышкан 5 лекцияларны, 6 беседаларны шөлдерге номчуп таныштырган.

Колхозтарның тарылга шөлдериниге чорун, ук агиткультбригада хову турлагларына көргүзүг, хүндүлел самбырларын, хана солуннарны үндүрер талазы-биле парторганизацияларга, оларның агитаторларынга улуг дузаны чедиргеннер.

К. ОЮН.

—⊙—

Колхозтуң малчыны

Улуг-Хем районда «Партияның XIX съездизи» кедээ ажыл-агый артелиниң инек кадарчызы Малыжан кадай ол хүлээлгезинде ам үш чылын улаштыр мактатырын келген. Оон назыны 60 хар ашкан-даа болза, ажыл-ишке мурнакчы үлегерин көргүзүп турар.

Малыжаптың кадарган инээ бо чылын менди болгаш семис чыл ашкан. Бо чазын оон инээнден 60 бызаалар төрүтүнгеи, оларны шупту менди, эки доруктуруп турар.

С. САТ.

—⊙—

Тудугнуң темпизин дүргедедир

Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана сумуда «Искра» колхозта (даргазы эш Базыр-оол) тудуг ажылы сөөлгү үеде чоруваастаан. Туугга турган 10 кижини, 6 тергениң 4-түн часкы хову ажылынче киирген. Ам тудуг материалының сөөртүлгези соксаан болгаш тудуг шөлүнде белеткетинген ыяш-даа үзүлген.

Чаңгыс-зай бажың тудуунуң комбинадында колхозтан барын ажылдап турар 12 кижи 2 бажың туткан. Олар ам колхоз баштаар чери бистиң ажылывыска хайгаарал салбас, комбинат-биле мынчага чедир керээ-даа чарбаан дээш ажылдавас бис деп барганнар. Ол бызаңчыларның комбинатка манза дилдирип алыр ыяш материалын колхоз база хандырып бербейн турар.

Тудуг бригадазын доктаамал ажылдарының улуу, харын кампания ажылдар үезинде ону дүжүреринге чедип турар чорук шын эвес.

М. МАЖАА.

—⊙—

Аңчыларның олчазы

Таңды районнуң Элегесте Будённый аттыг колхозтуң колхозчулары малдың хоралыг дайызыны бөрү-биле эки демисежин турар.

Чоокта чаа колхозчулар эштер Шыргай-оол, Дамчан-оол олар 6 бөрү оглун үнүрүнден казып ужулгаш өлүрген.

М. БАИР-БЕЛЕК.

Кызылдың школачы аныяктарының бот-тывынгыр уран-чүүл көргүзүглериниң допчулалы

Хоорайның ниити билиг школаларының бот-тывынгыр уран-чүүлүнүң көргүзүглери энир чылгызындан бо чылын репертуарларның шынарының-даа талазы-биле, уран-чеченинин-даа талазы-биле бедик болган. Ол колдуунда хорга (хөйнүң ыры) культуразынга, хамааржыр. Бот-тывынгыр уран-чүүлүн театрлыг репертуарының талазы-биле базымнар база кылдынган.

Балет уран-чүүлүнүң талазы-биле четпестер бүгү-ниити билиг школаларында бар болуп турганы көзүлген.

Ниити эртемниң чедити школазының өөреникчилериниң күүсеткени «Сибирь» деп литература-музыкалыг монтажы сонуурганчыг болуп турар. Музыка-биле ыраажыларның үннери чаңгыс-аай харылзаадыг. Ындыг болза-даа оон четпестери база бар. Дирижёр биле ыраажылар аразында билишпейн турарлар.

Үш дугаар школаның үшкү клазының өөреникчизи Маскатулина Флеря Максимовтуң «Ава» деп шүлүүн эки номчаан. Оон четпес чүүлү болза, үнүнүң аяннашкак аялгалыг болурун үзүктелдирип турары болур. Аңаа сөстерни шын адаары болгаш оон утказын шын дамчыдары болуп турар.

Үш дугаар школаның онгу клазының өөреникчизи Валя Петровна А. Бартонуң «Аргыышкын» деп шүлүүн кончуг эки номчаан. Коллективтерден № 4 школаның өөреникчилериниң ыраажылары «Төрээн партия, дыңна!», «План өзүгаар шупту бүдер», «Тур, кым кел чор» деп ырыларны күүсеткеннер. Ол бөлүктүң башкызы чок, чүгле март айда тургустунган хирезинде-ле ол коллектив бодунуң мурнунда улуг перспективалардыг болуп турары көрүлдеген илерээн. Ол бөлүктүң ажылынга артист эш Тетюшкина улуг дузаны көргүскенин демделээри чугула.

№ 4 школаның 3-кү клазының өөреникчизи Кузнецованың суглуг стакан-биле кылган көргүзүү, № 3 школаның 9-ку клазының өөреникчилери Коновалова биле Кудинованың «Студентилер ырызы» деп ырыны күүсеткени, ол-ла школаның кудуку класстарының өөреникчилериниден «Арыгда кат чыылдазы» деп танцыны ойнааны, бир дугаар школаның өөреникчизи Юрий Ждановтуң «Индия ыглап тур» деп шүлүктү номчаанын болгаш өске-даа хөй көргүзүглерни кылганын эки деп демделеп болур.

Школачы аныяктарның бот-тывынгыр уран-чүүл маргылдаазынга бирги черни эш Кенденбильдин удуртуп турары № 2 школаның ыры бөлүгүү ыраажы бөлүгүмнериниң иштинден бирги черни алган. Ол бөлүгүмнүң көргүзүүнүң үнелиг чүүлү болза, репертуарны шын шилип алганы болгаш тыва өөреникчилер орус ырыларны чазыг чок күүседип турары болур. Музыка-биле орус улустуң ырыларын үдеп турары дыка таарымчалыг. Оларның «Делегейге—тайбың»! деп монтажы база эки тургустунган. Ол бөлүк бүгү күүселделерин арыг, дески кылгылаан.

Доску класстың өөреникчизи Люба Степанова А. С. Пушкининиң «Евгений Онегин» романынан үзүндүү номчуурун эки күүсеткен, ол энир чылгызындан (1952 чылдың бот-тывынгыр уран-чүүл көргүзүү) артык өзүлделиг болган.

Школачы аныяктарның бот-тывынгыр уран-чүүл көргүзүглерин эрттирерин организастаарының ажылының талазы-биле эдээн четпестер бар болуп турар. Коллективтериниң бот-тывынгыр уран-чүүл бөлүгүмнери чаа репертуарны тургузарын бүдүн чыл дургузунда чорутпайн келген. Чижээлээрге, № 3 школаның бот-тывынгыр уран-чүүл бөлүгүү энир чылгы репертуарын ол-ла хевээр катаптап турган. Ортта бот-тывынгыр уран-чүүл бөлүгүмнериниң доктаамал удуртукчулары чок болуп турары база хамааржыр.

Улустуң музыка херекседелериниң талазы-биле чедишкиннерин көргүзер, ону улам хөгжүдер ажылче кичээнгей салбайн турары база четпес. Ол ышкаш фортепианога ойнаар аялгаларны калбартырынга четчир кичээнгей салдынмайн турар.

Бот-тывынгыр уран-чүүлдүң көргүзүглериниң талазы-биле Кызыл хоорайның школачы аныяктарның көргүзүглери болза, оларның уран-чүүл талазы-биле мергежилиг өскенин көргүскен.

Л. ДМИТРИЕВ.

Ажылдың темпизин мурнакчыларның деңнелинге чедир бедидер

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда часкы тарылга оожум темпиде уламчылавышаан, майның 20-ге чедир планын чүгле 84,7 хуу күүсеткен. Районнуң 10 колхозтарының чүгле бежи тарылгазын дооскан чорук удуртулганын чевен тургустунганынга факт болур.

Эйлиг-Хемде Сталин аттыг колхоз (даргазы эш Ангакпан, парторганизация секретары эш Майгын-оол) үрезиниң бежин мынчага чедир четчелеп ап шыдаваан, 50 ажыг гектарга чажар тараазы чок хевээр. Димитров аттыг колхоз тарылгазының планын чүгле 82 хуу күүсеткен чорук Шагаан-Арыг МТС-тиң ол колхозта эш Чаш-оолга удуртган трактор бригадазының багай ажылдан турарынга бөзза хамааржыр. Турлагда 3 тракторлар 10 хонук иштинде чүгле 30 гектарны безин аңдарып тургулаан.

• ○ •

Арыг-Үзүүнде «УТКА-ның 25 чыл ою» совхоз (директор эш Евсюков, парторганизация секретары эш Севенко) тараа культураларының тарылгазын 111 хуу күүсеткен. Часкы хову ажылы улам калбарып турар.

В. ТОЙЛУГ-ООЛ.

Дуржулгалыг пропагандист

СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң чанында партия төөгүзү өөренир бедиткен хевириниң болгүмүнүң пропагандизи эш Филенков аңаа берген партийжи даалганы ак-сеткилдиг кызымаккайы-биле күүседип турар. Бөлүмде партия, советтиң 26 активчилери өөренип турар. Өөредилге чылы эгелээнинден бээр бөлүм 20 ажыг катап чыглып кичээлдээн. Өөредилгениң баштайгы үезинде бөлүмнүң дыңнакчылары партия төөгүзүнүң допчу курзун, хамаарышкан чогаалдар-биле кады өөренип турган. Оон соонда партияның XIX съездизиниң материалдарын, база съездиниң түннел хуралынга эш И. В. Сталинның төөгүлүг чугазын, оон «ССРЭ-де социализмниң экономиктиг проблемалары» деп генийлиг чогаалын өөренип киргеш, ам чогуур хуусада бедик идея-теориялыг деңнелге өөренип доозуп турар.

Пропагандист эш Филенков өөредир тема бүрүзүнге баш бурунгаар эки белеткенип, дыңнакчыларга билдингир кылдыр башкылап келген болгаш беседалажышкан кичээлдерин эки белеткел-биле чорудуп турар. Пропагандист өөредир темаларның чамдыктарын областың иштики амыдыралынга холбашкан практиктиг сорулгалар-биле чөп холбаштырып тайылбырлап берип турар. Оон лекциялары дыңнакчыларга солун болгаш билдингир. Ынчангаш эш Филенков бодунуң мурнунга салдынган сорулганы бедик идея-теориялыг деңнелге күүсеткеш, дуржулгалыг пропагандист деп бедик атты чаалап ап турар. Ам эш Филенков бөлүмнүң дыңнакчыларын түннел кичээлдерге белеткендирип, катаптаашкын кичээлдерин чорудуп турар.

Д. СҮРЮН-ООЛ.

КОММУНИЗМНИҢ УЛУГ ТУРГУЗУКЧУЗУ

Бистиң партиявыска, совет улуска, бүгү дешилгелиг кижи төрелгетенге эгитинмес эң аар когарал таварышкан. Кижи төрелгетениң кайгамчыктыг генийи—эш Сталинның чүрээ сокпастай берген.

Улуг бодакчы, совет улустуң болгаш бүгү делегейниң ажылчы чоннарының баштынчызы болгаш башкызы, Коммунистиг партияның болгаш социалистиг күрүнениң тургузукчузу, генийлиг стратег болгаш полководчу, миллионмиллион бөдүүн кижилериниң аас-кежии дээш, дарлалга болгаш мөлчүгделге удур чүткүлдүг демиселчи—Сталин шак ындыг чораан. Делегейниң бүгү улустарының угаан-сагыжынга ол шак ындыг болуп мөңгези-биле артар.

И. В. Сталинның бүгү маадырлыг амыдыралы болгаш ажыл-чорудулгазы Коммунистиг партия-биле шуут холбашкан. Ленин биле кады эш Сталин Коммунистиг партияны тургускан болгаш кижизиткен, ону дайзыннар-биле демиселге каңнадырган, ону типилгеден типилгеже аппар чораан. Ленин биле кады эш Сталин Октябрьның социалистиг Улуг революциязының сорук-кирикчизи болгаш баштынчызы, делегейде бир дугаар социалистиг күрүнениң үндезилекчизи чораан.

Кижи төрелгетениң төөгүзүнде чаа үе—капитализмниң буступ дүжүүшкүнүнүң болгаш коммунизмниң типилгезинин үеси—Лениниң болгаш Сталинның аттары-биле холбашкан. Лениниң болгаш Сталинның үеси—бүгү делегей төөгүзүнде эң күштүг, эң улуг үе болур. Лениниң—Сталинның үеси мышкаш бүгү-делегейге төөгүлүг ужур-утказыг болуушкуннар-биле байлактыг ындыг үе кажан-даа турбаан. Бо үеде ышкаш—улус массаларының ындыг канчаар-даа аажок улуг күштери медерелдиг төөгүлүг чогаадыкчы чорукче төөгүде кажан-даа кодурулбаан.

Россияның ажылчын аңгызы тараачынар-биле эвиледдежип алгаш, делегейниң канчаар-даа аажок улуг чүрттүнга турган бужар, дерзии чорукту—капитализмни көзээде узуткан чок кылган. Октябрьның социалистиг Улуг революциязы кижи төрелгетениң төөгүзүнге чаа үени ажыткан. Эрткен төөгүлүг хөгжүдениң хоойлу өзүгаар болдунар ужурлуг түннели болур бо революция кайгамчыктыг стратегтер Ленин биле Сталинның удуртуп турганы Коммунистиг партияның баштап турганының ачызында төлөп үнген.

Бистиң чүртүвүстүң ажылчы чон массалары делегейниң төөгүзүнде эң-не баштай социализмче кирер орукту салган болгаш коммунизмниң улуг идеяларын амыдыралга боттандырып эгелээн.

Владимир Ильич Ленин чаа социалистиг амыдыралдың тургузуушкунун эң чаагай болгаш эң улуг сорулга деп санап турган. Ленин болза, капиталистиг хүрээлээшкиниң байдалдарының үезинде бистиң чүртүвүска социализмниң типилгезинин болдунарының дугайында өөредигни тургускан. Ол, чүртү индустриализастаар болгаш электрижидериниң амыдыралчы чугулазын партияга айтып берген. Ленин болза, генийлиг кооператив планын—тараачын массаларны социализмниң оруунче шилчидип киирериниң планын идип үндүрген.

Совет улусту социалистиг ниитилелдиң тургузуушкунунче баштаар болгаш организастаар эң берге болгаш канчаар-даа аажок улуг төөгүлүг сорулга эш Сталинның үлүүнге онаашкан. Лениниң улуг өөредиин болгаш чагыгларын амыдыралга боттандырар деп даңгыракты эш Сталин партияның болгаш улустуң мурнундан берген. Ынчангаш эш Сталин бо даңгыракты түүлүнга чедир күүсеткен. Лениниң өөредиин, оон чагыгларын улустуң хара-сагыштыг дайзыннарының шураашкынларындан ол камгалап алган, партияны идея болгаш организас талазы-биле сырый катыштырып, оон чаңгыс-эвин камгалап алган. Сталин болза, чаңгыс чүртка социализмниң типилгезинин дугайында, Совет күрүнениң дугайында, партияның дугайында Лениниң өөредиин чогаадыкчы ёзу-биле бүгү талалыг кылдыр улам ыцай хөгжүткен, чүртү индустриализастаар дугайында дүрүмү бүгү талазы-биле ажылдап кылган болгаш кедээ ажыл-агыйның коллективизациязының теориязын тургускан.

Эш Сталинның генийлиг ажылдарында бодунуң улам ыцайгы чогаадыкчы хөгжүлдезин албаан чаңгыс-даа айтырыг марксизм-лениниздме черле чок. Марксисчи эртемни чогаадыкчы хөгжүтпейн тургаш, ону чаа дуржулга, чаа билиглер болгаш түшеддер-биле байытпайн тургаш, социализмни чедишкиннинг тургузуп болбас турган. Марксизм-лениниздмниң хөгжүлдезинде чаа үе эш Сталинның ады-биле холбашкан.

Улустуң хоралыг дайзыннары—троцкистерни, зиновьевчилерни, бухаринчилерни, буржуаз националистерни чылча шаварын организастап боттандырган, эш Сталин болза, лениниздмниң чырыткызыбиле партияга орукту чырыдып бербишаан, партияны болгаш совет улусту чаа ниитилел турузуушкунунуң улуг сорулгаларын шиитпирлээринче дидими-биле баштап келген.

И. В. Сталинның удуртулгазы-биле партия чүрттүп социалистиг индустриализациязын болгаш кедээ ажыл-агыйның коллективизациязын боттандырган, ёзулуг культура революциязын чедип алган, бистиң Төрээн чүртүвүсту күчүлүг социалистиг күрүне кылдыр хуулдурган.

Социализмниң типилгези, мөлчүкчу ангыларны болгаш кижини кижи мөлчүүр чорукту узуткааны, совет ниитилелдиң мораль-политиктиг чаңгыс-эвинин болгаш улустарның бузулбас найыралының тургустунганы—лениниздмниң идеяларының ёзулуг чайыналыышкыны, сталинчы удуртулганың канчаар-даа аажок улуг типилгези болур. Социализмниң бүгү төөгүлүг типилгелери делегейде эң-не демократтыг, Сталинның өлүм чок адын эдилээн Конституцияда дүрүмчүдүп бижитинген.

Социализм чүрттүнда улуг совет улустуң чогаадыкчы күш-ажылы-биле тургустунган бүгү чүүлдер, социализмниң делегейин каастап турар кайгамчыктыг чаа улуг чүүлдер эш Сталинның генийиниг-биле тургустунган. Эш Сталин совет улусту сорук киирген, оон чогаадыкчы күштерин оттурган, талантыларны адаанын ынакшылы-биле өстүрген, бөдүүн кижини болгаш оон чаагай күш-ажылын мурнунда чедип алдынмас турган бедикче өрү кодурүп үндүрген.

Бойдусту чаартырының канчаар-даа аажок улуг планы, Волгада болгаш Днепрде, Донда болгаш Аму-Дарьяда канчаар-даа аажок улуг гидроэлектри станциялары болгаш каналдар Сталинның ады-биле чүс-чүс чылдарда кезээде арттар.

Ниитилел харылзааларының чаартылгаларының чорудулгазының үезинде совет улус болгаш оон угаан бодал овур-хевири база өскерилген. Совет улустуң чаа социалистиг угаан-бодалының овур-хевириниң бүдүштери чаа экономиктиг тургузугнуң суурунга болгаш лениниздмниң идеологизынга үндезилээш хевирлетинген. Совет Эвилелиниң улустарының төөгүлүг хөгжүлдезинин үезинде оларның ажылдап кылганы национал характериниң эң дээре, мурнакчы бүдүштери совет улустуң угаан-бодал, овур-хевириниде хевээр арткан. Ылаңгыя бо бүдүштер болза, улуг орус улустуң төөгү талазы-биле бүгүнген характериниң бүдүштеринге, оон тодаргай угаанныга, быжыг характеринге болгаш шыдамык чоруунга хамааржыр, ол бүдүштерни улуг Сталин демделээн болгаш бедии-биле үнелеп көрген.

Эш Сталин совет улусту социалистиг Төрээн чүртүнга ынак болгаш бердингеи болур чоруктуң ёзузунга, интернационализмниң ёзузунга, коргар чүве чок, эрес, дидим болгаш маадырлыг чоруктуң ёзузунга кижизиткен.

Й. В. Сталинның кижизиткени совет улустуң угаан-бодалдың талазы-биле чаагай шынарлары Ада-чүрттүң Улуг дайынының чылдарында эң тодазы-биле илерээн. Бүгү үелериниң эң кайгамчыктыг улуг полководчузу эш Сталинның удуртулгазы-биле совет улус фашизмни ажыц, төөгүде үлегерлен чижеглээр чүве чок тиилелгени чедип алган болгаш бүгү делегейниң байдалын үндезини-биле өскерткен. Бистиң улузувус болза, маадыр улус, делегей цивилизациязының камгалакчызы деп алдар-биле бодун шыптынар эргени алган.

И. В. Сталин улуг совет улуска дээре бүдүштерни болгаш шынарларны бүрүүбиле сиңниктирген. Революцияның коргуш чок рыцары болгаш кайгамчыктыг улуг полководчу, коммунизмниң генийлиг тудукчузу Сталин бүгү улустарның сеткилсагыжынга артар.

Марксизм-лениниздмни бүгү талалыг кылдыр чогаадыкчы хөгжүтүшаан, эш Сталин коммунистиг ниитилелдиң тургузуушкунунуң дугайында бышкан эртемни тургускан. Социалистиг экономиканың бүгү делегейге ужур-уткалыг проблемаларын, коммунизмче чоорту шилчилгениң дугайын ажылдап чогаадыры сөөлгү үениң дургузунда эш Сталинның теоретиктиг ажыл-чорудулгазының төвүнге турган. Марксисчи-ленинчи эртемни чогаадыкчы байдып болгаш хөгжүтүшаан, эш Сталин болза, бистиң чүртүвүска коммунизмниң типилгези дээш демиселге партияны болгаш совет улусту идея талазы-биле чепсеглээн.

Эш Сталин болза, «ССРЭ-де социализмниң экономиктиг проблемалары» деп чаа генийлиг ажылынга социалистиг ниитилелдиң хөгжүлдезинин чагыртканы объективтиг экономиктиг хоойлуларны, социализмден коммунизмче чоорту шилчилгениң хоойлуларын болгаш негелделерин илередип хевирлээн болгаш теория талазы-биле бүгү талалыг кылдыр үндезилээн.

Эш Сталин коммунизм тургузуушкунунуң канчаар-даа аажок улуг перспективаларын партияның болгаш совет улустуң мурнунга ажыдып берген. Социализмден коммунизмче шилчилгениң белеткелиниң баш бурунгааргы кол негелделериниң дугайында эш Сталинның хевирлээн программалыг чүүлдери бистиң партиявыстың болгаш күрүневистиң хөй чылдарда боттандырар ужурлуг практиктиг ажыл-чорудулгазының угланыышкынын тодарадып турар.

Коммунизмче шилчилгениң баш бурунгааргы үш кол негелделерин ажылдап, эртем ёзузу-биле үндезилевишаан, эш Сталин болза, ниитилел хөгжүлдезинин объективтиг хоойлуларын ажылчы чоннарның эрге-ажыктарынга ажыглаарының чаа классиктиг үлегерин берген. Бүдүрүкчү күштерниң күчүлүг хөгжүлдези биле, ол хөгжүлдеден чыгылын кааг турар бүдүрүлге харылзааларының чогуур өскерлиишкининиң чугулазының аразында харылзаазын, ниитилелдиң экономиктиг болгаш культуралыг хөгжүдезинин аразында харылзаазын эш Сталин көргүскен.

Бүдүрүкчү күштерниң кол болгаш шинчеикчи ролюн социалистиг бүдүрүлге харылзааларынга моон соңгаар хандырар төлээде, оларны база хөгжүдер, колхоз-белүк өнчүнү бүгү улустуң өнчүзүнүң деңнелинге чедир чоорту кодурер, хоорай биле кодээнин аразында бараанныг харылзаалардан продукт солчулгазынче колхозтарге ажыктыг кылдыр чоорту шилчиир херек деп эш Сталин өөреткен.

Сталинчы ажылдың бистиң ниитилелдистиң коммунизмче бурунгаар шинчээлекининиң оруун хүн ышкаш чырыдып турар генийлиг идеялары партияның XIX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниң үндезининде салдынган.

Дөрт болгаш беш класстарның экзаменнеринден

ЧАА-ХӨЛ. (Телефон-биле). Партияның XIX съездизиниң төөгүлүг шийтпиринде улус өөредилгезиниң айтырыгы, ылаңгыя школаларда өөредилге-кижизидилгелиг ажылды амгы негелдениң деңнелинге белгилеп чугулаан демдеглээн. Школ'ның ажылы күрүнеңиң, бүгү-ниитиниң хөрөө турбуже съездиниң ол шийтпирин Чаа-Хөл районнуң партия комитеди (секретары эш Бегзи), райсовет күүскому (даргазы эш Чанзан-оол), районнуң улус өөредилге киргизи (эргелекчизи эш Балчыр) четпес боттандырып турор.

Кандыг-даа ажылдың чедишкиниг болуру аңаа баш удур хынамчалыг белеткелден хамааржыр. Ынчаарга Чаа-Хөл районнуң чамдык школалары 1952-53 өөредилге чылынга бүгүн белеткенген, ылаңгыя башкы кадрларга билин шыырак, методтуг ажыл дуржулгазы байлак кижилерни четчелеп шилип түргүзарын чогуур өйүнде хавдырып шыдаваан. Ол ышкаш өөредилгениң үезинде школаларны удуртур, класс кичээлдериниге олуржур болгаш ыкрээн четпестерни узуткаар боттуг хемчеглер четпес алдынып келген.

Бо бүгү өске-даа үндезин четпестерниң уламнаан 1952-53 өөредилге чылының баштайгы экзамен хүнүнде районнуң чамдык школаларының өөредилгелери күүдеңнелди көргүскен. Майның 21-де районо эргелекчизи эш Балчырның редакциядыңнатканы болза:

—Экзаменниң баштайгы хүнүнде район школаларының IV класстарынга орус дылды, V класстарынга арифметиканың бижимелдери болган. Кара-Тал чеди чыл школазында IV «б» классның (башкызы эш Муслинова) 18 уруглары шупту эки дужаган, ында эге школаның IV класының 16 өөреникчилери база Ак-Хем болгаш Даг-Аразы школаларда орус дыл экзаменинге кирген 36 уруглар база шупту дужаганнар.

Мооң-биле кады районнуң школаларын түңней көргүзерге мындыг: IV класстарның экзаменнеринге кирген 236 уруглардан 12 өөреникчи, V класстарның 141 өөреникчилериңден 34 кижи багай демдектиг болган, а ортумак демдектиглериниң хуузу IV класстарда 41, V класстарда 72 хуу чедип турар.

Өөредилге кижизидилге ажылының куу деңнелде тургустунганынан ылаңгыя Кара-Суг чеди чыл школазының IV «а» класының экзаменге кирген 25 өөреникчилериңден үүгле 5 кижи «4», «3» демдектерге дужаган, а арткан 20 өөреникчилер чүү-даа харыылап шыдаваан. Бо талалы-биле ол класстың орус дыл башкызы эш Воробьева, ылаңгыя школаның директору эш Гордеев оларның багай ажылдаанын демдеглээр херек.

Экзаменнериниң баштайгы хүнүнде илеерөн четпестер болза, школаларда өөредилге-кижизидилге ажылдарның деңнелин партияның амгы негелделеринге чедир бедидерин негеп турар.

Бижик өөредилгезин боттуг удуртур

Тес-Хем районнуң Берт-Даг суму Советиниң чонунуң 98 хуузу коллективтиг ажылда катышкан, ынчаарга колхозчуларның деңкезин сууржаан.

Чонну бижикке өөредиринге шак ындыг таарымчалыг байдал турбуже, суму Совети (даргазы эш Чыңдыгыр) ол чугула айтырыгны эки удуртуп шыдавайн келген. Эрткен 1952 чылдың ноябрьда дөрт кезек бижик бөлүмнерин организастаан турган. Удуртулга чок, бердинген даалгаларның күүселдезин хынавайн келгениңден ылаңгыя О. Делег болгаш В. Чооду олар баштайгы үеде үүгле 3—3 кичээлдер эрттиргеш, культармейжи хүлээлгелерин шуут соксатканнар.

Мооң-биле кады эки ажылдап турар культармейжилериниң үлегерин калбартыр хемчеглер база-ла алдынмайн турар. Ылаңгыя С. Комбу 5 кижини, А. Оюн 7 кижини бижикке өөредип, оларның башкылап турары өөлүмнериниң ажылы эки, кичээли доктаамал чоруп турар.

А. ШЫДЫРАА.

—⊙—

Улус өөредилгезинче сагыш салыр

Сүт-Хөл районнуң Бора-Тайгада «Сталинчы орук» кодээ ажыл-агый артелинде бижикти биче билир болгаш билбестериниң кежээки школазын эрткен 1952 чылдың октябрьда организастаан. Ук кежээки школа баштайгы ийи-үш кичээлдерин эки эрттирип, организастыг байдалын көргүскен. Колхозчулар болгаш оныяктар дыка хөй кижи өөренири-биле үргүлчү немежип турган.

Ноябрьның эгезинде райононуң инспектору эш Богданов «районода шалыңга бөөр акша чок, ынчангаш кежээки школаны соксадыр» деп айтышкынны берген. Ол айтышкынны өзугаар школа өөредилгезин соксаткан. Арат чон болгаш аныяктар өөрениринге улуг күүзелдиг. Ол күүзелди шак ынчаар көрген чорук, өөренирин күүзеннерге хомуданчыг дээрзи чугаажок.

Район Советинин күүсекчи комитеди үстүнде айтырыгны сонуурган көрзе чогуур.

К. БАДЫ-ЧЫРГАЛ.

—⊙—

Чунар бажыңны ажыглалга киирер

Өвүр районнуң Саглыда «Кызыл тук» кодээ ажыл-агый артелинин колхозчулары аммыралга культураны көдүреринге чунар-бажыңның ажыын үнелээш, 1952 чылдың мартта-ла үш өрөөл чунар-бажыңны тудуп алганнар. Ынчалза-даа чунар-бажың мынчага чедир ажыглалга кирбээн.

Бо чунар-бажыңның ажыглалга кирбейн турарының дугайында шүгүмчүлелдер хөй катап болган. Ол дугайында шүгүмчүлелдиг материалдар солуннарга база-ла парлатынып турган. Чунар-бажың ажыглалга кажан кирерил деп колхоз баштаар чериниң даргазы эш Очурдан айтыларга одаар ыяш чок-тур, суг изидер баш чок-тур —деп кааш тоовас. Мындыг бичии чылдааңга каккаш шүгүмчүлелди тоовайн колхозчуларның чөптүг негелдезин эш Очурнуң хандырып бербейн турары канчап-даа таарышпас.

Т. САРЫГ-ООЛ.

—⊙—

Самчыгдакчыларны харыысалгаже

Бот оналганың акшазы чоннуң культуралыг амыдыралынга хамаарышкан тудугларга, культура-чырыдышкынның хөрөөнге ажыглатынган турар ужурлуг. Ынчаарга турбуже Сүт-Хөл районда чамдык кижилер албан дужаалын ажыглап, бот оналганың акшазын чытташ, хуузунуң хөрөөнге самчыгдаар чоруктар бар.

Бора-Тайга суму Советиниң даргазы турган Санчай бот-оналга үнүлүүнден 928 рубльди, ол суму Советиниң секретары турган Попук-ыс 712 рубльди, Хөр-Тайга суму Советиниң секретары турган Санчай-оол 905 рубльди самчыгданнар.

Хөй-ниитиниң хөрөңгизин самчыгдап турарларга кеземчени көргүзер херек.

Х. БАЗЫР-ООЛ.

—⊙—

Парлатынмаан чагааларның изи-биле

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозтуң колхозчузу Көк-Сарыгның колхоз бүдүрүлгезинге ажылдавас, чалгаа чоруп шүгүмчүлеп бижээн бижикчиниң чүүлүн «Шын» солуниуң редакциязы алган.

Көк-Сарыгның четпестерин эдер дугайында хемчегни алыры-биле ол чүүлдү Сталин аттыг колхозтуң баштаар черинче редакция чоруткан.—Көк-Сарыг 1953 чылдың январь, февраль айларда колхоз бүдүрүлгезинге шуут ажылдаваны шын, колхоз баштаар чери Көк-Сарыгны кодээ ажыл-агый Уставының 17 үүлүн ёзугаар хемчег алган. Көк-Сарыг ам хову ажылында ажылдап турар—деп Сталин аттыг колхозтуң баштаар чериниң даргазы эш Була «Шын» солуниуң редакциязынга дыңнаткан.

СОЦИАЛИСТИГ ЧАА АМЫДЫРАЛ

Тожу районнуң девискээри хемнер, хөлдер, аърга-ыяш болгаш бедик хаглар-биле шыптынган. Байгамчыктыг-ла чараш болгаш байлактыг чер. Девискээриниң олгыының талазы-биле Тожу району Тыва области бирги черни ээлеп турар, ооң бүгү девискээри 4,2 миллион га, ооң иштинде 80 хуузу аърга-ыяш-биле шыптынган. Ында янзы-бүрү эки шынарлыг ыяштар бар. Сибирь уксаалыг тыттар, пөштер, шивилер, хадыңнар, чойганнар болгаш өске-даа ыяштар хөй.

Районнуң девискээри янзы-бүрү нарын, үнелиг өлүк-биле, аңнар-биле, балык-биле болгаш бойдустуң чаагаар бүткен үнүштери—кат, тоорук, мөөгү болгаш өске-даа үнүштер-биле эгээртинмес байлак. Тожукуң тайга-сыннарында, эзим-аъргаларында эң-не үнелиг аңнар—киш, диин, кунус, ыырбактыг, чекле, ас, кузен, аңнар—сыын-мыйгак, буур-булан, элик-хулбус, те-чуңма, хаван, тооргу, адыг болгаш ооңдаа өске аңнар хөй. Чыл бүрүде чүс-чүс диңни, чүс-чүс хире киштн белеткеп болур.

Мал болгаш чер ажылын сайзырадырына таарымчалыг аргалар районда бүрүн бар. Районнуң девискээринде 280 муң га мал одарынга таарымчалыг черлер бар, 7000 га тараа тарын болур шөлдерлиг. Оларны эртем ёзугу-биле сайзырадыр болза, ооң-даа ыракта хөй болуру билдингир.

Чурттуң ол бүгү эртинелиг байлактары феодалдыг Тыванның үезинде күш-ажылчы араттарның материал-культуралыг амыдыралын чаагайжыдарының эрге-ажыктарынга ажыглатынмайн келген. Эгээртинмес эртинелиг байлак чурттуң иштинде турзаа, Тожунуң ажылчы чоннары феодалдыг Тыванның үезинде ооң өске кожуун, сумуларның араттары ышкаш ядыы-түрөңги амыдыраш, чедимче чоктуң аар бергезинге болгаш иштикиниң феодал дүжүметтериниң, даштыкының империалистеринин чижээн, чилби садыгжыларының ийи дапкыр дарлал хемдилгезинге шыдажыр аргажок човалаңны эдилеп чоразын улуг назылыг кырганнар утпаан чугаалап турар.

Шаандакы Тожунуң ядыы араттарының аърга-эзимнер, тайга-сыннар келий кежүп, дендии сандаргай, барык-ла аң хевирлиг черлик амыдыралдыг чурттап чоразы таварылга эвес. Ол болза, феодалдыг Тыванның үезинде чурт иштинин хемцикчи байларының болгаш даштыкының дарлакчыларының күш-ажылчы ядыы араттарга шыдажыр аргажок ёзу-чурумну тургузуп, оларны арвотанзыг аажылап чоразының түңнели дээрзи база-ла билдингир.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының мурнунда даштыкы колонизаторлар Тывага национал өскүүнешкек чорукту чорудуп турган. Ол политиканы шаандакы Тожуга эрге-чагырга тудуп турган феодал идеяттер база чорудуп, чурт иштиниң үндезин чурттакчыларын безин кезек-кезек кылдыр үзүп, аразында өскүүнешкек болур чорукка өөредип турганын чамдык фактылар тода көргүзүп турар. Шаанда Тожуга үш кол сумулар турган: Кол сумузу, Ак сумузу болгаш Бараан сумузу. Хоочун чурттакчы, коммунист эш Балчыманың сактыышкынындан алган көөргө, Кол суму дээрге, Тожунуң ноянының кол сумузу, ооң чону мал ажылдыг, хем унунга чурттап чоразан. Ак суму дээргө, Улуг-Даг девискээринге чурттап чоразан, тайга чурттуг, иви малдыг, аң ажылдыг чон болур. Ол сумунуң улузун ак-сеткилдиг, томаанныг улус деп көгүткен утка-биле Ак суму дээр, а Бараан суму дээргө, өдүген талазынга тайга чурттуг, иви малдыг, аң ажылдыг чонну ынчаар адап турган. Ооң утказы болза, ол сумунуң улузу ноян-дүжүметтерге дыңнаңгыр эвес «кара-сагыштыг» улус деп бактап турган утка-биле Бараан (кара) суму дээр. Бо үш сумунуң аттары болза, феодалдыг Тывага ажылчы чонну түс-түс кезектерге чарып, бот-боттарының аразынга өскүүнештирип, оларның чаңгыс-аай катышкан күш-биле феодалдарга болгаш даштыкы эжелекчилерге удур демисежир аргазын чок болдурун турган национал өскүүнешкек политика болуру билдингир.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының чалбыыштыг хереллиниң, улуг орус улус бодунуң акы-дүнма чылыг холун сунганының болгаш Ленин—Сталинның национал политиказының тиилелгезинин ачы-хавыязы-биле тыва улус бодунуң чүс-чүс чылдарда чурттап эртип келген коргунчуг караңгы амыдыралын чаа амыдырал-биле—чырыткылыг чаагай амыдырал-биле солаан.

Тыва улустуң амыдыралында, ооң экономика болгаш культура тургузуушкунунуң хөгжүлдезинде болдунуп турар бурунгаар улуг базымнарны чаа Тожунуң амыдыралы база бадыткап турар.

Тожу—Тыва областың төвүнден ырак районнарның биреези. Районнуң экономика болгаш культура хөгжүлдезинин ёзулуг делгем оруу совет Тываның чылдарында ажытынган. 1949 чылда районнуң күш-ажылчы араттары Азаста «Совет Тыва» болгаш Ийде «Май 1» кодээ ажыл-агый артельдерин үндезилеп тургусканнар.

Коммунистиг партияның, Совет чазактың доктаамал көргүзүп турор эгээртинмес улуг дузаламчыларының болгаш улуг башкы Сталинның шаңкын өзүлдени чедип алган. 1949 чылда «Совет Тыва» колхоз 48 өрегелиг, «Май 1» колхоз 31 өрегелиг, а оларның ниитилештирген малы ниитини-биле 879 баш турган. Ам ол ийи колхозта районнуң күш-ажылчы араттарының 71,2 хуузу катышкан болгаш районнуң бүгү малының 80 хуузу колхозтарның ниитилештирген малы апарган. Колхозтарның ниитилештирген малының баш саны үш ажыг катап өскен. Дөрт чыл мурнунда Алыр-Кежигге болгаш Ийге чаңгыс казанак-даа чок, барык-ла ээн чыгыы ховулар турган. Ам ол черлерде хөй-хөй өг-бүле чурттаар чаңгыстай хевирлиг чаа бажыңнар, культура-амыдыралдың, бүдүрүлгениң тудуглары болгаш мал кажаалары хөйү-биле туттунгулаан. Школаларлыг, эмнелге пунктуларлыг, номчулга бажыңнарлыг, чунар-бажыңнарлыг колхозчу аныяк суурлар болу берген. Ында амыдырал мырыңай-ла чаа болгаш хөлүг апарган.

«Май 1» колхозтуң колхозчулары боттарының чүткүлүг күш-ажылы-биле Ийхемде 100 киловатт күштүг суг күжүбиле ажылдаар электристанциязын тудуп алган. Ам Тожуда Ильичиниң лампазы чайынналдыр хып турар. Ол электристанциязы удавас район төвүн болгаш «Совет Тыва» колхозту база чырыдар.

Колхозтарның орулгазының болгаш ортузунда хөрөңгизиниң чыл-чыла бедик өзүлдези оларның организас, ажыл-агый талазы-биле чайгылыш чок быжыгын турарын хереченлеп турар. «Совет Тыва» колхозтуң 1950 чылда бүгү орулгазы 141681 рубль, колхозтуң ортузунга бүгү хөрөңгизи 188796 рубль түңнүг турган болза, 1952 чылда орулгазы 543330 рубль, бүгү хөрөңгизи 605368 рубль түңге чедир көвүдээн.

«Май 1» колхозтуң 1950 чылда бүгү орулгазы 276650 рубль, а ортузунда бүгү хөрөңгизи 272770 рубль түңнүг турган болза, 1952 чылда орулгазы 639157 рубль, а ортузунда хөрөңгизи 1402022 рубль түңге чедир көвүдээн. Колхозтарның ажыл-агый, культура талазы-биле хөгжүлдезинге өлүк тывыжы дыка улуг ужурдузалыг болуп турар. 1952 чылда «Совет Тыва» колхоз өлүктен 342000 рубльдин, «Май 1» колхоз 410361 рубльдин орулгазын алганы маңаа долу хереченлеп болур.

Колхозтарда күш-ажылдың организациязы болгаш сагыла-чуруму экижээн. Ооң бүдүрүкчүлүү дыка улгаткан. 1950 чылдаазындан 1952 чылда колхозчуларның ажылдаан күш-хүнү 2-3 катап хөй болган. 1950 чылда бир күш-хүнүнүң үнези ортумаа-биле 6—7 рубль турган болза, 1952 чылда 10 рубль чедир өскен. 1952 чылда дыка хөй колхозчулар улуг орулгалыг болган. «Май 1» колхозта Деверек Ак 1300 күш-хүнүн ажылдаан, 13 муң ажыг рубльди күш-хүнүнге алган. Эш Дажы-Серен Кол 1050 күш-хүнүн ажылдаан, а 11 муң ажыг рубльди күш-хүнүнге алган. Олар ышкаш колхозчу шалыпчыларның күрээлеңи өскен.

Колхозтарда дөрт чүзүн малдарның фермалары бар. Мал ажылында зооветеринарлыг хемчеглер чорутунуп турар. Малдарның продуктулуун болгаш уксаазын экижидин сайзырадыр деш кичээнгей колхозтарда улгаткан. Ам Тожунуң колхозтарында сименталь уксаалыг бугалар, мериное уксаалыг хойлар бар ошарган.

«Тожуга чер ажылын сайзыралып болур арга чок, тараа болгаш ногаа үнмес, а үнзе-даа, быышайн өлүг бөөр чер-даа дөөр буржуаз идеология ам чылча шаптынган. 1952 чылда Тожунуң колхозтары шенелде кылдыр эвээш арбайны болгаш картофельди тараан. Арбайның га бүрүзүнден 13 центнер, а картофельдиң га бүрүзүнден 90 центнер дүжүттү алган. Тараа-даа, ногаа-даа культураларын Тожуга тарып, ону сайзырадып болур, маңаа чүгле мурнакчы совет агротехниканың эртемин чөп шиңгээдип ажыглазары нететтинер.

Партияның болгаш чазактың көргүзүп турар эгээртинмес улуг дузаламчыларының ачызында районга чаа амыдырал—колхозчу амыдырал тургустунган, ооң түнелинде кижилериниң культуразы болгаш ажыл-чорудулгазы, амыдыралы үндезини-биле чаартынып турар. Чөкта чаала Өдүгениниң, Хамыраның тайгаларынга, эзим-аъргаларынга чадыр өгдөлиг чурттап чоразан, аъргаларын амыдырал ишталгазы ам танытынмас кылдыр өскериген. Мал ажылын сайзырадырынга, тудуг ажылынга мергежилдиг чаа-чаа шалыпчы кижилер илереп турар. «Май 1» колхозта комсомолчу Кол Сюрюнмаа, «Совет Тыва» колхозта комсомолчу Бараан Монгурак, Сөтпа болгаш ооңдаа өске мурнакчы малчыннар хөй.

«Май 1» колхозта Кол Дзанчык, Анцылай, Дзамыкай, комсомолчу кыс Кол Сзара, «Совет Тыва» колхозта Нойдан, Дүгүр суглар тудуг ажылынга бедик мергежилди чедип алганнар. Оларның холу-биле тутканы он-он чаа бажыңнарда колхозчулар чурттап турар.

Районда улус өөредилгезиниң, кадык камгалалының болгаш культура-чырыдышкынның албан черлериниң четкизи дыка өскен. 5 эге школалар, бир чеди чыл школазы ажылдап турар. Школаларда араттарның уруглары күрүнеңи долу хандырылгазында өөренип турар. Эмнелгениң 4 пунктулары, бир район эмнелгези бар. Эмнелгениң дээди болгаш ортумак эртемниг ажылдакчыларының саны өскен.

Районда ийи көдээ клубтар, ийи номчулга бажыңнары болгаш районнуң культура бажыңы, ийи көжер кино, бир турум кино ажылдап турар. Улус өөредилгезиниң, кадык камгалалының болгаш культура-чырыдышкынның албан черлери ажылчы чонну коммунистиг ёзуга кижизидер херекке биче эвес рольлу ойнап, районнуң партия, совет болгаш комсомол органнарының холунда күүлүг чепсек болуп турар.

Район область төвү-биле болгаш областың өске-даа районнары-биле доктаамал радио харылзаалыг. Районнуң иштинде бүгү албан черлери болгаш чурттакчылыг суурлар телефон болгаш радио харылзазы-биле хандыртынган. Чурттакчы чоннуң солуннарны, сеткүүлдерни, область солуннарын агаар транспорту-биле саат чокка ап номчуп турар.

Районнуң экономиказында болгаш культуразында кыска чедип алдынган улуг чедишкиннер болза, үүгле Ленин—Сталинның партиязының, Совет чазактың аныяк Тыва область дугайынга ада-сагыш салышкынының ачызында болдунган деп чүвени Тожунуң ажылчы чоннары эки билип турар.

1951—1955 чылларда ССРЭ-ниң хөгжүлдезиниң бешки беш чыл планын чедишкиниг күүседир дээш, бүгү совет улус-биле кады Тожунуң ажылчы чоннары чаа көдүрлүүшкүн-биле ажылдап турар. Бешки беш чылдың ийиги чылы—1952 чылда районнуң ажылчы чону күрүнеге дужаар эт планын 108 хуу, дүк планын 194,4 хуу, улуг алгы-кештин планын 125 хуу, өлүк белеткээриниң планын 119,2 хуу күүседеткен. Колхозтарның ниитилештирген малының баш санын өстүрериниң планы чүзүн ийи-биле күүсеткен.

1953 чылдың ажыл-агый планнарын хуусаа бетинде долдур болгаш ажыр күүседир дээш чаа-чаа бедиткен социалистиг хүлээдгелерни районнуң ажылчы чону боттарынга алгаш, чүткүлүг ажылдап турар.

Партияның XIX съездизиниң шийтпирлеринге болгаш улуг башкы, баштынчы И. В. Сталинның төөгүлүг чугаазынга сорук кирген тожучулар чаа беш чылдың үшкү чылы—1953 чылдың ажыл-агый, культура хөгжүлдезиниң улуг сорулгаларын төлептиг күүседип шыдаарлар.

А. НАМЗЫН.

Дөрт болгаш беш класстарның экзаменнеринден

ЧАА-ХӨЛ. (Телефон-биле). Партияның XIX съездизиниң төөгүлүг шийтпиринде улус өөредилгезиниң айтырыгын, ылаңгыя школаларда өөредилге-кижизидилгелиг ажылды амгы негелдениң деңнелинге белгилеп чугулаан демдеглээн. Школ'ның ажылы күрүнеңиң, бүгү-ниитиниң хөрөө турбуже съездиниң ол шийтпирин Чаа-Хөл районнуң партия комитеди (секретары эш Бегзи), райсовет күүскому (даргазы эш Чанзан-оол), районнуң улус өөредилге киргизи (эргелекчизи эш Балчыр) четпес боттандырып турор.

Кандыг-даа ажылдың чедишкиниг болуру аңаа баш удур хынамчалыг белеткелден хамааржыр. Ынчаарга Чаа-Хөл районнуң чамдык школалары 1952-53 өөредилге чылынга бүгүн белеткенген, ылаңгыя башкы кадрларга билин шыырак, методтуг ажыл дуржулгазы байлак кижилерни четчелеп шилип түргүзарын чогуур өйүнде хавдырып шыдаваан. Ол ышкаш өөредилгениң үезинде школаларны удуртур, класс кичээлдериниге олуржур болгаш ыкрээн четпестерни узуткаар боттуг хемчеглер четпес алдынып келген.

Бо бүгү өске-даа үндезин четпестерниң уламнаан 1952-53 өөредилге чылының баштайгы экзамен хүнүнде районнуң чамдык школаларының өөредилгелери күүдеңнелди көргүскен. Майның 21-де районо эргелекчизи эш Балчырның редакциядыңнатканы болза:

—Экзаменниң баштайгы хүнүнде район школаларының IV класстарынга орус дылды, V класстарынга арифметиканың бижимелдери болган. Кара-Тал чеди чыл школазында IV «б» классның (башкызы эш Муслинова) 18 уруглары шупту эки дужаган, ында эге школаның IV класының 16 өөреникчилери база Ак-Хем болгаш Даг-Аразы школаларда орус дыл экзаменинге кирген 36 уруглар база шупту дужаганнар.

Мооң-биле кады районнуң школаларын түңней көргүзерге мындыг: IV класстарның экзаменнеринге кирген 236 уруглардан 12 өөреникчи, V класстарның 141 өөреникчилериңден 34 кижи багай демдектиг болган, а ортумак демдектиглериниң хуузу IV класстарда 41, V класстарда 72 хуу чедип турар.

Өөредилге кижизидилге ажылының куу деңнелде тургустунганынан ылаңгыя Кара-Суг чеди чыл школазының IV «а» класының экзаменге кирген 25 өөреникчилериңден үүгле 5 кижи «4», «3» демдектерге дужаган, а арткан 20 өөреникчилер чүү-даа харыылап шыдаваан. Бо талалы-биле ол класстың орус дыл башкызы эш Воробьева, ылаңгыя школаның директору эш Гордеев оларның багай ажылдаанын демдеглээр херек.

Экзаменнериниң баштайгы хүнүнде илеерөн четпестер болза, школаларда өөредилге-кижизидилге ажылдарның деңнелин партияның амгы негелделеринге чедир бедидерин негеп турар.

Аас-кежиктиг өг-бүле

Совет кижилериниң күзелдери амыдыралга боттаныр эң-не чаагай күзелдер. Үүгле дээрге, бистиң аас-кежиниви Совет чазак камгалап, ону хүн-бүрүнүң кичээнгейи-биле хүрээлеп турар. Мен маңаа Өвүр районнуң Саглыда «Кызыл тук» колхозтуң колхозчузу, колхозта партия эге организациязының секретары эш Бузур-оолдуң өг-бүлезиниң аас-кежиктиг амыдыралын бижиксеп тур мен.

Оларның уруглары ам беш. Сагыш салынгыр ада-ие оларны культуралыг өстүрүп, доруктурар, совет патриотизмге кижизидер дээш бүгү-ле аргаларны хереглеп турар. Оларның уругларының үжү школада, ийизи боттарында. Улуг оглу Дөржу Свердловскиниң инженер институдунуң ийиги курзунда үүгле беш демдектерлиг өөренип турар. Уруу Сендеш эге школаның ийиги класында база тергиин эки өөреникчи болуп турар. Оглу Адыяа бирги класста база-ла эки өөренип турар.

Оларның уругларының сагылга-чуруму кончуг эки болур улус. Бот-боттарын, эш-өөрүн-даа, ада-иезин-даа хүндүлээрлер, аразында эң-найыралдыг. Колхозчу Бузур-оолдуң бичии уруглары база-ла улуг акызы Дөржу ышкаш, кандыг-бир дээди өөредилге черлеринге барып өөренип, ону дооскаш, тускай эртемниглер болурун дөстүнмезиниг-биле күзеп чоруурлар. Оларның ол күзели ыаавыла боттаныр. Үүгле дээрге, олар эң-не аас-кежиктиглериниң бирээзи, совет чурттуң чаш хамаатылары. Оларның оруу хүн келген тудум-на улам чырык, улам өөрүшкүлүг болгаш хөлүг.

Колхозчу Бузур-оолдуң өөреникчи уруглары бо чылдың өөредилгезин үүгле «4», «5» демдектер-биле дооскаш, дараазының класстарынче өөрүшкүлүг шилчээннер.

Т. ШАГДЫР-ООЛ,
Өвүр районнуң Саглы эге школазының башкызы.

Тарылгазын ам-даа дооспаан

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Телефон-биле). Барыын-Хемчик район тараа культураларының тарылга планын май 20-де 102 хуу күүсеткен. Район безин ол хире чедип ылаңгыя баштайгы тарааларны суттарын турда, «Победа» колхоз тарылгалын үүгле 85 хуу күүсеткен.

Часкы хову ажылынга белеткелди багай организастаанының, удуртулганы чевен хандырганының түңнелинде ол колхозта тарылга планы үстүрүнге чедип турар. Мынчага чедир үрезинин безин четчелеп ап чадаан.

Улус ажыл-агыйында чугула кампания болур часкы тарылганың шак ындыг онза хожудаашкында уламчылан турарының ужуру, ол колхозтуң даргазы эш Рыморнуң база ында партия организациязының секретары эш Чарык-Каректың багай удуртканы-биле тайылбырлатынар.

М. БУГАЛДАЙ.

Сорук-киирикчиги болгаш организакчызы эш Сталин болган коммунизм тургузуушкунунуң улуг хөрөө тиилетирбес. Эш Сталин мөчүзе-даа, төөгү ооң генийиниң ажыткан хоойлуларынга үндезилээш бурунгаар хөгжүүр. Коммунизмче бистиң тиилелгелиг шимчээшкинивиске Ленин биле Сталин бистиң-биле кезээде кады чоруур.

Сталинчы гений бодунуң боттанылышкынын коммунистериниң улуг партиязында, ооң ленинчи-сталинчы Төп Комитединде, бистиң совет улустуң маадырлыг херектеринде, улус демократиязының чурттарында чаа амыдыралдың чедишкиниг тургузуушкунунда тыпкан.

Эш Сталин бодунуң тодаргай оттур хөөр чоруу-биле келир үеде болур чүүлдерже сиңиккен. Бистиң көрүп четпес улуг чурттувустуң чечектелген сад кылдыр хуулган турарын, бүдүрүкчү күштери болза, материалдыг болгаш угаан-бодал байлактарының талазы-биле элбекшилдиг чурт, бүгү талазы-биле сайзырангай кижилериниң, санап четпес улусчу талантыларның чурттуг, кижи бүрүзүнден шыдаар шаа-биле, кижи бүрүзүнге хереглээриниң шаа-биле деп коммунизмниң улуг принциптерин боттандырган чурт апарган турар кылдыр хөгжүп сайзыраан турар деп чүвени эш Сталин көрген. Ам амыдыралда практика кырынга боттандырып турар улуг сорулга миллион-миллион кижилериниң күчүлүг чогаадыкчы энергиязын төрүдүп турар.

Совет улус бодунуң төрээн Коммунистиг партиязынга кызыгаар чок бүүрелдиг болгаш изиг ынак, үүге дээрге, улустуң эрге-ажыктарынга баралы болуру партиянын бүгү ажыл-чорудулгазының дээди хосйлузу деп чүвени совет улус билир.

Ажылчыннар, колхозчулар, совет интеллигенция, бистиң чуртувустуң бүгү ажылчы чоннары бистиң партиявыстың чогаадып ажылдаан болгаш ажылчы чоннарның амыдыралчы эрге-ажыктарын харыылап турар база бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң күчү-шыдалын моон соцгаар-даа күштелдиреринче угландырган политиказын чайгылыш чокка эдерип чоруп орар. Коммунистиг партияның бо политиказының шыныы демиселдиң он-он чылдары-биле хынатынган, ол Советтиг чурттуң ажылчы чоннарын социализмниң төөгүлүг тиилелгелеринге чедирип келген. Бо политикага сорук киирткен Совет Эвилелиниң улустары партияның удуртулгазы-биле бистиң чуртувуста коммунистиг тургузуушкунунуң чаа-чаа чедишкиннеринче бурунгаар бүүрелдии-биле чоруп орар.

Совет улус чаа ниитилелди бүүрелдии-биле тудуп тургузуп турар Совет күрүнеңиң камгаланыр аргазы болгаш күчү-шыдалы өзүп болгаш быжыгып турар, кандыг-даа агрессорга өлүмнүг ойтур-шавышкынны бээринге бистиң беленивисти үргүлчү бедидер дээш Совет Армияны, Шериг-Далай Флодун болгаш разведка органнарын партия бүгү хемчеглер-биле быжыдып турар деп чүвени ол билир.

Партия болза, коммунистерни болгаш бүгү ажылчы чоннарны бедик политиктиг серемчиледдиг ёзугга, иштикиниг болгаш даштыкының дайзыннары-биле демиселге эптеш чок болгаш кадыг-быжыг болур чорукка кижизидерин база бир эң чугула сорулга кылдыр көрүп турар.

Социализм болза, бүгү делегейниң кырынга чайлаш чок тиилээр деп эш Сталин бодунуң генийлии-биле өтүр көрген. Үүгле дизе, улустарга мөнге тайбыңны, найыралды, хосталганы болгаш аас-кежикти үүгле социализм бээр. Сталин ленинизмниң өшпес херелин делегейниң кырынга бедии-биле көдүрүп үндүрген, кижи төрелгетенге бурунгаар орукту, быжыг тайбыңче орукту, коммунизмче орукту айыткан. Бо херел болза, ам Сталинның шынчы соратниктериниң холунда турып турар, олар бистиң улузувусту Ленин—Сталинның оруубиле коммунизмниң бүрүн тиилелгезинче бүүрелдии-биле аппар чоруур.

Ф. КОНСТАНТИНОВ.

БИЧИИ ФЕЛЬЕТОН

ДАРГАЛАРНЫҢ АЧЫЗЫНДА...

Кайгамчык чаа, окур-маңгыр, мөге-шыырак
«ГАЗ-АА» машинаны энир чылын
Эрзин район «Кызыл сылдыс» колхозунга
Эдилеп, ажыглады чорудуп берген.
Чаа эгги колхозчу чон магадаан-даа,
Часыткан дег чодуп, сыйбап туткулаан-даа.
Ынчалзажок хайраан эгги башкарарын
Ындыныалган арагачы Сандак ээлээн.
Тайгалардан узун дыттар сөөрүүп эккээп,
Дашка долбас арага садып ижер...
Чалбаа дарга ону дораан хай дээр тургаш,
Чаржынчыг-ла болган дижир: «Орта сен бе?
Чоонган сен, күжүр өннүк, боланып кар!
Чоллачы чок куруг каар деп бардың бе?!» — дээн.
«ГАЗ» күжүр хайыра чок кадыг холга
Канчап ынча шылажыр боор, туруп алган.
Дараазында соңгутурган Талчын дарга
Таарымчажок чүүлдер-биле эптежипкеп:
Чап-чаа үнген «ГАЗ-51» ийи чычаан
Шак ол колхоз эргезинге база келген.
Сандак чүү боор бирээзиниң дынын туткаш,
Шаап турда, канчаар силер, доозун буруулаар...
Өскезинге кады төрээн Тыртыынмайны
Өөрү-биле» «сүмелешкеш», олуртупкан.
Эш Сагаачы-даа партия райкомунга
Элээн изиг шак-ла мынчаар илеткеп-тир
Машиналар доозазы ажылдап тур,
Багай чүве биске кайын турар ийик!..
(Шынында-да ындыг эвес, оларлары
Сыйык, бузук кезектерлиг, тургулап аар).
Тоомчажок чоруктарның саълдар-үржүү
Дора дээрге, шоодуглуг турар-даа бол,
Бурууулгар туруп турда ыыттаваскы,
Бузуу, кемниг чорук, тур деп санаарлыктыр!

В. ЗРЕНЧИК.

Молдав ССР-ниң Румынияда декадазы

БУХАРЕСТ. Май 18-те «Атенеул ромын» залда Молдав ССР-ниң Румынияда декадазынга холбаштырган байырдыг хурал болган.

Хуралга эртемниң, литератураның болгаш уран-чүүлдүң ажылдакчылары, хөй-ниитиниң төлөөлекчилери, найсыалдың бүдүрүлгелериниң стахановчулары болгаш мурнакчылары, а ол ышкаш улус демократиязының чурттарының Бухарестиде элчин болгаш төлөө черлериниң баштыңнары киришкеннер.

Президиумга—национал Улуг хуралдың Президиумунуң даргазы П. Гроза, Румын Улус Республиканың министрлер Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы К. Стойка, Румын ажылчын партиянның ГК Политбюзунуң кежигүнү К. Пырвулеску, академик К. Пархон, эртеәнер Академиязының президентизи Т. Савулеску, академик М. Садовяну, Молдав ССР-ниң делегациязының кежигүннери, Совет Эвилелиниң Румынияда элчини А. И. Лаврентьев олар олурганнар.

«Молдав ССР-ниң чечектелиишкини» деп илеткелди Румынияның кедээ ажылагый министри К. Присня кылган. Оон соонда Молдав ССР-ниң делегациязының удуртукчузу, ССРЭ-ниң эртемнер Академиязының Молдав салбырының Президиумунуң даргазының оралакчызы А. Г. Барановский байыр чедирип чүве чугаалаан.

Хуралдың төнчүзүнде Молдавияның күрүнеиниң «Дойна» деп хөйнүң ырының концерти болган, аңаа Молдав ССР-ниң улустуң өртизи, Сталинчы шаңналдың лауреады Тамара Чебан киришкен.

БУХАРЕСТ. Молдав ССР-ниң Румынияда декадазынга холбаштыр румын-совет найыралдың Бажыңында делгелге ажытынган, ол делгелгеде экономиктиг болгаш культуралыг амыдыралга молдав улустуң чедиишкиннерин көргүзүп турар.

(СЭТА).

Тайбың лагериниң чурттарының кады ажылдажылгазы болгаш бот-боттарынга дузалажылгазы

СОФИЯ. Совет Эвилели биле Болгарияның болгаш улус демократиязының өскеда чурттарының арызында экономиктиг кады ажылдажылга улам калбарып турар. Болгарияның чаа тудугларынга хереглээр материалдар болгаш машиналар чүдүрген судноларр Кара далайда Сталин болгаш Бургас порттарга, Дунайда—Лом болгаш Русе порттарга барык хүн-бүрүде кааш турар.

Судно тудар черлерге болгаш өскеда тудугларга хереглээр материалдарны Совет Эвилелиниң чедирип келген болгар судноларның чыгын май 17-де Сталин портка дүжүрген.

«Костанца» деп румын судно Совет Эвилелинден хөвең эккелген. Русеге шой болгаш калбак демирлер чүдүрген ийи судноларр келген. Элээн каш хүннер бурунгаар Русеге көдээ ажыл-агыйның машиналары база келген.

Лом портка Чехословакиядан көдүрүр краннарны, «Шкода» деп чүк автомобильдерин, компрессорларны, демир орук рельстерин эккелген. Венгриядан кан келген.

Совет Эвилелинден алынган көдээ ажыл-агый машиналарын, кывар болгаш чаар материалдар чүдүрген элээн хөй поездилер Толбухин деп демир орук станциязынга келген.

(СЭТА).

Чехословакияда мурнакчы бүдүрүлгелер

ПРАГА. Чурттуң заводтарының, фабрикаларының, шахталарының болгаш тудугларының чаа-чаа бүдүрүлгечи чедиишкиннериниң дугайында дыңнадыгларны «Руде право» солун парлаан.

Соңгу-Чех хөмүр даш бассейнинде Ян Гус аттыг шахтаның коллективи эң эки болуп турар, бо чылдың дөрт айларының хүргүзүнде пландан ажыр 12.511 тонна хөмүр дашты ол коллектив берген деп солун бижээн.

Брнода Ян Шверма аттыг машина тудуушкун заводунуң ажылчыннары 1953 чылдың бирги кварталының планын 104 хуу, а апрель планын—109 хуу күүсеткеннер. Бо чылдың дөрт айларының дургузунда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн олар 4,2 хуу бедиткен болгаш күрүнеге 8,9 миллион кроонну (акшаны) камнап бергеннер. Совет стахановчулар В. Колесовтуң болгаш В. Шировтуң ажылының дүржүлгазын заводтуң коллективи калбаа-биле ажыглап турар.

Пльзеньде В. И. Ленин аттыг заводтуң шой кудар цехиниң ажылчыннары май 1-ге чедир дөрт айларның планын 112 хуу күүсеткен болгаш 776 муң кроонну камнап алганнар.

Сталинградтың шилчиир кызыл тугу дээш Острованың металлургтарының чарыжының чоруп турганының үезинде тиилелгени Витковицкиниң Клемент Готвальд аттыг металлургия комбинадының мартен цехиниң кан эзилдирикчилериниң коллективи чедип алган деп солун бижин турар. Сөөлгү үш айларның дургузунда цех планын 109,2 хуу күүсеткен, 384 дүрген эзилдиргилерни чоруткан болгаш чуртка пландан ажыр муң-муң тонна канны берген.

Сталинградтың шилчиир кызыл тугун хүлээп ап тура цехинин эң эки кан эзилдирикчилериниң бирээзи Идржих Пудих мынча деп чугаалаан:

«Бис бо тукту быжыы-биле тудар бис. Совет стахановчулардан өөреним тургаш, бис улам улуг чедиишкиннерни чедип алыр бис».

(СЭТА).

Тайбыңның Пактызы дээш!

ПЕКИН. Рангундан дыңнадыглар өзугаар алырга, бүгү Бирмада массалыг митингилер чоруп турар, оларның киржикчилери болза, беш улуг күрүнелериниң аразында Тайбыңның Пактызын чарар дугайында негелдени деткиириниче чазакты кыйгырып турарлар деп Синьхуа агентилели дамчыткан. Ындыг митингилер Рангунга, Мандалайга, Моулмейнге болгаш Бирманың өскедаа 22 хоорайларынга болгулаан.

Май 13-те тайбың камгалалының Бирма комитеди премьер-министр Унуга чагаа чоруткаш, улустарның тайбың камгалалының Конгрезинин Кыйгырыын деткиирин чазактан дилээн.

(СЭТА).

Францияда ажыл соксадыышкыны

ПАРИЖ. Профэвилел организацияларының шиитпирин өзугаар май 19-та Парижке хоорай транспортунуң ажылдакчыларының 24 шактыг ажыл соксадыышкыны болган.

Клебер-Коломбда автомобиль синаларының заводунуң 2500 ажылчыннарының ажыл соксадыышкыны организастыг чоруп турар. Олар күш-ажылның шакта төлевирин белдирин негеп турарлар.

«Юманите» солуннуң дыңнатканы-биле алырга, садыг флодунуң далайжыларының 15 хүннер дургузунда үргүлчүлээн ажыл соксадыышкыны доозулган. Ажыл соксатканнар боттарының негелделерин долузу-биле, азы кезиин хандырарын болгаш оларның ажыл соксадыышкыны кылыр эргезин үүлдүг деп көөрүн чедип алганнар.

(СЭТА).

Парижтиң транспортчуларының ажыл соксадыышкыны

ПАРИЖ. Бүгү кежээки солуннар Парижтиң хоорай транспортунуң ажылдакчыларының ажыл соксадыышкынының дугайын чарлап турар. Автобус шимчээшкининиң 88 хуузу чорувайн турар. Метронуң бүгү поездилериниң чартык кезии ажыл чок туруп турар. Метронуң чамдык станциялары хагдынгылаан деп «Круа» солун бижээн.

(СЭТА).

Бразилияда амыдырал үнезинин өзүлдези

МОНТЕВИДЕО. Эрткен чыл-биле деңнээрге, Бразилияда азы-чем продуктуларының өртээ дыка өскен. «Импренса популар» солуннуң дыңнадып турарын өзугаар алырга, 1953 чылдың январьдан апрельге чедир бир килограмм ристиң өртээ 7-ден 17 крузейро (акша) чедир, үстүн—18-тен 31 крузейро, картофельдиң—4,5-тен 6,5-ке чедир дузаан кургаг эштиг—23-тен 27 крузейро чедир өскен болуп турар.

(СЭТА).

ЯПОНИЯДА ПОЛИТИКТИГ БАЙДАЛ

Япон компартияның медеглели

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчытканы:

Токиодан дыңнадыглар өзугаар алырга, май 11-де Японияның Коммунистиг партиязы медеглел парлааш, Иосиданың бешки кабинединиң тургустунарынга шаптыктазары-биле чаңгыс-аай фронтуну тургузарынче ажылчын-тараачын партияны болгаш чөөн үзелдиг социалистиг партияны кыйгырган.

Иосиданың либералдыг партиязы амгы үеде депшилгелиг партия дээр партияның реаксылыг кезектери-биле эптежип турар болгаш Японияның катап чепсегленнишкинин дургедедир сорулга-биле бодунуң чаа кабинедин тургузар деп орадаажын турар деп медеглелде айтып турар. Бир эвес оппозициялыг бүгү партиялар бот-боттарының аразында кады ажылдажыр болза, «ол бодалды» үзе тырттып каап болур деп медеглелде демдеглээн. «Катышкан консервативтиг чазакты» организастаар деп Иосиданың планы чүгле япон улустуң улам өзүп турар удурланыышкынының ужурундан эвес, харын Иосиданың эвилеллежир деп турары буржуаз партияларның лагериниң бодунда чөрүлдээлериниң ужурундан бергедээшкиннерге таваржып турар.

Парламентиниң адакы палатазынга апрель 19-та соңгулдалардан бээр Иосиданың либералдыг партиязы оппозициялыг партияларның иштинге чарлыышкынны болгаш киржилгени кылыр деп орадаажышкыннарны кылып келген болза-даа, амгы үеде оппозициялыг чаңгыс-даа партия Иосиданың партиязы-биле кады ажылдажыр деп чөпшээрежилгезин бербээн. Дайын талазы-биле кол кем-буруулуг кижи, катап чепсегленнишкининге ажык талалакчызы Мамору Сигемицуга баштаткан депшилгелиг партия дээр партияның деткимчелин алырынче Иосида онза чүткүп турар. Иосиданың чазаанда премьер-министриниң оралакчызы Такетора Огатаның медеглелибиле алырга, парламентиден дашкаар политиктиг деткимчени депшилгелиг партиядан алганының орну кылдыр Иосиданың либералдыг партиязы болза, парламентиниң даргазының болгаш оралакчы даргазының албанын депшилгелиг партияга бээринге белен болуп турар. Ынчалза-даа, премьер-министриниң албанын Сигемицуга бээр деп бодунуң негелдезин соксадып каар деп депшилгелиг партия бодавайн турар. Иосида оон-даа улуг дүжүп бериишкиннерни кылзын дээш, депшилгелиг партия болза, Иосидага удурланыышкынны организастаар дугайында айтырыг талазы-биле Хатояманың либералдыг партиязы-биле, а ол ышкаш барын үзелдиг болгаш чөөн үзелдиг социалистиг партиялар-биле дугуржулга кыла берген.

Иосиданың «катышкан консервативтиг чазааның» сорулгазы болза, катап чепсегленнишкиниң политиказын америк болгаш япон монополистерниң күзеп турары ышкаш шаптык чокка чорудуп болуп турар. Иосиданың тиилээ[illegible] бүдүрүлгейн турганының ужурундан япон монополистер шак ындыг «катышкан консервативтиг чазакты» тургузарынга белеткели бүүгүнити соңгулдаларның мурнунда-ла чогуп турганнар. Соңгулдаларның соонда экономиктиг организацияларның федерациязы болгаш япон монополистиг капиталдың өске-даа оргинизары болза, «күүтүп болгаш быжыг турушкыг политиктиг эргечатырганы» тургузарынга реаксылыг бүгү партияларның кады киржирин негээннер.

(СЭТА).

Соңгу чүк чурттарының даштыкы херектер министрлериниң Ослода чөвүлел хуралы

КОПЕНГАГЕН. Амгы үеде Ослода Швециянын, Норвегияның, Даниянын болгаш Исландияның даштыкы херектер министрлериниң чөвүлел хуралы чоруп турар. Исландияны оон Ослода элчини төлөдеп турар. «Берлингске тиденде» солунчуң дыңнатканы-биле алырга, «ниити соңуургадыг» болуп турар даштыкы политика айтырыгларының чөвүлел хуралда чугаалажып көрүп турар.

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң Ослодан дамчытканы:

«Май 18-та Ослога парлатынган катышкан медеглелинге Швециянын, Норвегиниң болгаш Даниянуң даштыкы херектер министрлери болза, улуг күрүнелериниң төлөлекчилериниң «дээди хемчээлге хууда ужуражылгазын» организастаарынче угланган базымнарны оларның деткип турарын медеглээннер. Эрткен күүнү Катышкан Нацияларның Кол Ассамблеязынга хөй кезиин барымдаалап хүлээп алдынган Индияның резолюциязының үнделиги-биле Кореяга тайбыңчыдылганы чедип ап болур дээринге олар боттарының идегелин илереткеннер».

Даштыкы херектер министрлери Эстен Унден (Швециядан), Хальвард Ланге (Норвегиядан), Оле Бьерн Крафт (Даниядан) база Исландияның элчини өөлчеглиг хуралынга скандинав болгаш даштыкы политика айтырыгларының талазы-биле, санаалаңдарын солушканнар.

Дыңнадыгда оон ыңай чугаалаан турары: «Чөөн чүк биле Барын чүктүң аразынга садыглажыышкынны хөгжүлгеринге соңуургалды КНО-нуң Европага Экономиктиг комиссиязының чоокта чаа Женевага болган сессиязынга илереткенинге хангаанын министрлер илереткеннер».

«Улустар аразының өске айтырыгларының талазы-биле (ол ышкаш Кореяның талазы-биле) чугаалажыышкыннарны болгаш сырый харылзааны чедип алырынга бүгү аргаларны, чижээ, дээди хемчээлге хууда ужуражыышкынның хевирин эң улуг хемчээлдин-биле ажыглаарынче угланган күүнеиишкиннерге деткимчени илередир деп министрлер чөпшээрешкеннер».

(СЭТА).

Кореяда болуушкуннар

Кореяның Улустуң армиязының Кол командылалының дыңнадыы

ПХЕНЬЯН. Корей Улус Демократтыг Республиканың Улустуң армиязының Кол командылалының май 21-де медээлээни болза:

Эрткен хүннүң дургузунда фронтуларга кандыг-даа өскерлиишкиннер болбаан.

Май 20-ниң дүнезинде «В—29» деп америк бомбардировщиктер Мурнуу Пхеньян можунуң Тэдон уездизинде тайбын чурттакчылардыг черлерже халдаашкын кылган 600 ажыг бомбаларны октаан. Дыка хөй таразчыннар өлген, хөй бажыннар болгаш чер бажыңнар үрелген.

Улустуң армиязының зениттиг кезектери май 21-де дайзынның бир самолёдун аңдара аткан.

(СЭТА).

Паньмыньчжоньда чугаалажыышкыннарга холбаштыр

ЛОНДОН. Кореяга тайбыңчыдылга дугайында чугаалажыышкыннарда чаа башмунгаш байдалдың тургустунун келгениге англи хөй-ниити кылыктаныг турар деп лордулар палатазында либералдыг партияның баштыны Виконт Сэмюэль май 19-та Лондонга чүве чугаалап турган медеглээн. «Шиитпирлетинмээн айтырыглар биче а[illegible] тырыглар болуп турар. Оларны ам шериглер шиитпирлевес ужурлуг, ол херек болза, күрүнелериниң эргеажыктарын удуртулга болдурар политиктиг ажылдакчыларының херээ-дир» деп Сэмюэль медеглээн.

(СЭТА).

АКШ-та кадык камгалалының байдалы

НЬЮ-ЙОРК. Юнайтед Пресс агентилелиниң Вашингтонда корреспондентизинин дыңнадыын өзугаар алырга, Катышкан Штаттарда эмчилер, диш эмчидери, медицина сестролары, амал эмчилери, коммунал ажыл-агыйларының инженерлери болгаш лаборантылар чедишпейн турар деп «Кадык камгалал эргелели» деп чазак организациязы болдунуң чыл саныңда кылыр идеткелинде демдеглеп турар. Идеткелди кылган кижилерниң бижин турары-биле алырга, чуртта эмнелгелер, медицина албан-черлери болгаш медицина дерилгелерге база чедишпейн турар.

Идеткелде чугаалап турары болза: «Кижилерниң кадын камгалаарынга профилактиктиг медицинага бистин амгы билигдериви-ни ажыглаарының талазы-биле бистин мурнувуста турун турар сорулгаларның хемчээли канчаар-даа аажок улуг». Хамаалы чонну хандырарынга база 870 хире немелде эмнелге орунары чугула болуп турар деп ында демдеглээн. Чуртта 46 миллион ажыг чурттатга черлериниң барык үштүң бир кезии санитарлыг нормаларга мырыңай дүүшпейн турар, оон-биле кады оларның дыка хөйү сыңыыпсас болгаш үрелик бузук болуп турар деп идеткелде айыткан.

(СЭТА).

Иосиданы Японияның премьер-министринге соңгааны

ТОКИО. Киодо Пусин агентилелиниң дыңнадын өзугаар алырга, май 19-та япон парламентиниң адакы палатазы бадылаашкыннарының сөөлгү эзлчээнде С. Иосиданы премьер-министрге соңгаан. Ол 204 бадылаашкыннарны алган, а «депшилгелиг» партияның баштыны Сигмицу — 116 бадылаашкын алган. Бадылаашкыннарга шупту 397 депутаттар киришкен. 77 бюллетеньнерни күш чок деп көрген.

(СЭТА).

Америк корреспондентини Ирандан үндүргени

ТЕГЕРАН. Ассошиэйтед Пресс деп америк агентилелдиң Иранга турган төлөлекчизи «шын эвес, чөңгээлиг болгаш хаан күрүнезиниң эрге-ажыктарынга хоралыг медээлерни доктаамал дамчыдып турган ужурундан» иран чазак 3 хонук хуусаа иштинде Ирандан үнерин аңаа саналдаан деп Иранның даштыкы херектер министри Фатеми май 19-та парлалга конфедерациязынга медеглээн.

(СЭТА).

Англи-Египет харылзаалар

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң корреспондентизинин Каирден дамчытканы:

«Египеттиң Революстуг улуттукчу чөвүлелиниң кежигүнү майор Салах Салем май 18-те мынча деп медеглээн: «Оларның шериглерин египет девискөрден доңдораан болгаш чугаа чокка үндүрериниң дугайында бистиң негелдевисти англичаннар хүлээп албаан шаанда бис оларны-биле кады конференцияга олурбас бис».

(СЭТА).

ЮРИДИКТИГ КОНСУЛЬТАЦИЯ

СААТТЫГ ХЕРЭЭЖЕННЕРГЕ БОЛГАШ ИЕЛЕРГЕ ЧИИГЕЛДЕЛЕР

Сталинчы улуг Конституция болза, чурттуң ажыл-агыйының, күрүнеиниң культуралыг болгаш хөй-ниити политиктиг амыдыралының бүгү адырларынга эр кижилер-биле бир дөмей киржир эргелерни херээженнерге тывыскан.

Херээженнер эр кижилер-биле дөмей ажылдаар, күш-ажыл төлевирин алыр, дыштаныр эргелиг болган, ол бүгү социал хандырылга болгаш өөредилге эргелерин тывысканы-биле, иениң болгаш чаш уругнуң эрге-ажыктарын күрүнеиниң камгалал турары-биле, хөй уруглуг болгаш бот иелерге бээр күрүне дузаламчызы-биле, саатанган үеде ажыл-төлезирин артырбышаан, саатанганының шөлөөлерин херээженнерге берип турары-биле, божуур бажыңнарны, уруглар яслилериниң болгаш садтарының калбак четкизи-биле хандыртынып турар.

Ие херээжен кижи Совет Эвилелинде ышкаш ындыг хүндүлелди болгаш хоойлу камгалалын делегейде чаңгыс-даа чуртта ажыглавайн турар.

Бичии уруглар, иелер дугайында сагыш-салыышкыны болза, социалистиг күрүнеиниң чугула сорулгаларының бирээзи болуп келген болгаш болуп турар.

Иениң болгаш бичии уругнуң эрге ажыктарын камгалавышаан, бистиң күрүневис саатты херээженнерге болгаш иелериниң бичии уругларны азыраарынга база кижизидеринге улуг дузаламчыны көргүзүп турар.

Херээжен ажылчыннар болгаш херээжен албан хаакчыттар саатланганда болгаш божуур үеде 35 хүннер дургузунда база божаанының соонда 42 хүннерде шөлөөлерни ап турар. Божуушкун чиик эвес болур болгаш ийис уруг төрээн таварылгада божаанының сөөлүнде 56 хүннер иштинде шөлөөни бээр. Херээжен ажылчыннар болгаш херээжен албан хаакчыттар божуурунун мурнунда ук бүдүрүлгеге азы албан черинге 3 айдан эвээш эвес үүктел чок ажылдаан болза, шөлөөге турганы үеси дээш социал страхование талазы-биле дузаламчыны алырлар.

Бир эвес божуур мурнунуң шөлөөниниң үргүлчүлели херек кырында кандыг-бир чыдагаан-биле 35 хүннерден хөй азы эвээш болур болза, дузаламчыны дөмей-ле херек кырында эрттирген хүннерни барымдаалап төлөөр болгаш божаанының сөөлүнде шөлөөге эрттирген 42 хүннериниң дузаламчызын база төлеп бээр, ынчаарга бир эвес чиик эвес божаанда азы ийис уруг төрээнде бээр 56 хүннериниң шөлөөниниң дузаламчызын база бээр.

Профэвилел кежигүнү болуп турар болгаш ниити ажыл стажы үш чыл, чаңгыс бүдүрүлгеге ийи чыл дургузунда үүктел чок ажылдаан херээженнер саатталганының болгаш божуурунуң талазы-биле дузаламчыны ажыл-төлевириниң четче хемчээли-биле алыр.

Ниити ажыл стажы бир чыл четкен стахановчу херээженнерге дузаламчыны ажыл-төлевириниң бүрүн хемчээли-биле төлеп бээр, ынчаарга орденниг херээженнерге, Ада-чурттуң дайынының инвалидтери болгаш партизан чораан херээженнерге ындыг дузаламчыны ажыл стажы хамаарылга чокка төлеп бээр, ындыг болза-даа, олар бир бүдүрүлгеге 3 айдан эвээш эвес ажылдаан турары эргежок чугула.

Профэвилел кежигүнү эвес херээженнер саатталганының болгаш божуурунуң талазы-биле дузаламчыны чавыаткан хемчээлдерге алыр, тодаргайларга шөлөөниң баштайгы 31 хонуунуң ажыл-төлевириниң чартының болгаш шөлөөниң 31 хонуундан ыңай ажыл-төлевириниң үштүн ийизин алыр. Ада-чурттуң дайынының инвалидтери херээженнер профэвилелиниң кежигүнүнден хамаарылга чокка дузаламчыны ажыл-төлевириниң бүрүн хемчээли-биле алыр.

Херээжен ажылчыннар болгаш херээжен албан-хаакчыттар уруг төрээнниң дугайында дузаламчы алыр эргелиг. Бир бүдүрүлгеге 3 айдан эвээш эвес ажылдаан болгаш сөөлгү айның дургузунда оон ажыл-төлевири 500 рубльден аппас болза, уругнуң ада-иезиниң бирээзи уруг төрээнниң талазы-биле дузаламчы алыр эргелиг. Уруг төрээнинин талазы-биле тыпсыр дузаламчының ниити түңү 300 рубль болур. Ийи уруглуг херээженнер үш дугаар уругну божаанда хөй уруглуг дээш 200 рубль хемчээлдиг, дөрт дугаар уругну божаанда—650 рубль хемчээлдиг, беш дугаар уругну божаанда —850 рубль хемчээлдиг, алды дугаар уругну божаанда —1000 рубль хемчээлдиг, чеди дугаар уругну база ол ышкаш сес дугаар уругну божаанда—1250 рубль хемчээлдиг, тос болгаш он дугаар уругну божаанда—1750 рубль хемчээлдиг, он бир дугаар уругну болгаш оон-даа ыңай уруглар божаанда 2500 рубль хемчээлдиг дузаламчыны алыр.

Оон аңгыда хөй уруглуг ие болза, уруг төрүүнгениниң соонда бир хар болган хүнүнден эгелээш ол уруг беш хар четкижеге чедир ай бүрүзүнде дузаламчы ап турар: дөрт дугаар уругну божаанда—40 рубль, беш дугаар уругну божаанда—60 рубль, алды дугаар уругну божаанда—70 рубль, чеди дугаар уругну божаанда—100 рубль, сес дугаар уругну божаанда—100 рубль, тос дугаар уругну божаанда—125 рубль, он дугаар уругну божаанда—125 рубль, он бир дугаар болгаш оон хөй уругларны божаанда—150 рубль.

Өг-бүле тутпаан бот-иелер уругларын азыраарынга болгаш кижизидеринге ай бүрүде: бир уругга 50 рубль, ийи уругга—75 рубль, үш болгаш оон хөй уругларга—100 рубль хемчээлдиг күрүне дузаламчызын ап турар. Ол дузаламчыны уруг 12 хар четкижеге чедир төлеп турар.

Бот-ие өг-бүле тудуп, ашакка барза-даа оон дузаламчы алыр эргези ол хевээр камгалатынар. Үш болгаш оон хөй уруглардыг бот-ие үстүнде чугаалааның өзугаар хөй уруглуунуң дугайында ай санында немелде дузаламчыны ап турар.

Бот-ие болза, бодунуң уруун күрүнеиниң хөренгизи-биле азыраар болгаш кижизидер кылдыр уруглар азыраар черлерге тургузар эргелиг. Бот-ие кижи бодунуң уруун кайы-даа үеде дедир ап база боду кижизидип бодур. Кажан бот-ие хоойлу өзугаар доктаатган чурум-биле уруун азырандыга берипкен болза, айыткан дузаламчыны уругну кижизидери-биле азыран алган кижиге бээр.

Бот-иелериниң уруглар садтарынга болгаш уруглар яслилерине азыраан ажааган дугайында төлевирин бир эвес бот-иениң айда алыр ажыл-төлевири 600 рубльден аппас болза, 50 хуу чедир кудулалыр.

Уруг эмзирип турар иелерни ажылга хүлээп алырындан ойталаанының база оларның ажыл-төлевилерин кудулатканының дугайында буруулугларны кеземче харылсалгазынга киирер.

Бистиң хоойлувус болза, саатанганы доктаатынган саатты херээженнерге болгаш бир хар чедир назылыг уруглардыг иелерге чурттатгазының аайы-биле өске ажылче шилчиир эргени күш-ажыл стажын хевээр артырары-биле кады берип турар. Ашак-кадай болчуп бадылаткан турган херээжен кижи ашаа өлгениниң соонда төрүүнген уруглары дээш бот-иелерге доктаатынган күрүне дузаламчызын алыр эргелиг. Бот-иениң уругларының бирээзи өлгенде ай-бүрүде төлээр дузаламчының төлевирин 1944 чылдың июль 8-тиң соонда төрүүнген, 12 хардан куду назылыг артыкан уруглардың санын өзугаар, база ол ышкаш бир эвес ие уруглар азыралы дээш акша ап турар болза, 1944 чылдың январь 1-ден июль 8-ке чедир төрүүнген уруглардың санын өзугаар чорудар.

Иелерни хүндүлел-биле хүрээлеп бүргевишаан, канчаар-даа ажек улуг материалдыг дузаламчыны көргүспүшаан, партия болгаш чазак иелерге «Маадыр ие» деп хүндүлүг атты тыпсырын болгаш «Маадыр ие», «Иениң алдары» деп орденнер-биле база «Иениң медали» деп медальдер-биле шаңнаарын доктааткан. «Маадыр ие» деп хүндүлүг атты он болгаш оон-даа хөй уругну төрээн болгаш кижизиткен иелерге тыпсып турар.

Ол атты тыпсырда Ада-чурттуң дайынының фронтуларынга өлген азы ис чок читкен уругларны база өөренип көрүп турар.

Иеге «Маадыр ие» деп ол хүндүлүг атты тывысканда «Маадыр ие» деп орденни болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң бижиин база аңаа тыпсыр.

«Иениң алдары» деп орден-биле чеди, сес болгаш тос уруглары төрээн болгаш кижизиткен иени шаңнаар. «Иениң алдары» деп орденни тыпсырда Ада-чурттуң дайынының фронтуларынга өлген ийикпе азы ис чок читкен уруглары база ол ышкаш өөренип көөр.

Саатты херээженнерге болгаш иелерге тыпсып турар чиигелделер болза, бистиң Коммунистиг партиявыс болгаш Совет чазаавыс херээженнер дугайында хүн-бүрүнүң сагыш салыышкынын илередип турарын херечилеп турар. Кижини кижи дарлаар чорук чок, чүгле ындыг социалистиг күрүнеде херээженнер социалистиг ниитилелдиң өзулуг деңгээлиг кежигүннери болуп турар.

И. КУЛЯВЦЕВ,
Область судунуң даргазының оралакчызы.

Харыысалгалыг редакторнуң оралакчызы
Д. О. БЕГЗИ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың 7 ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал килдистериниң — 3—88; харыысалгалыг секретарьның 4—98; пропаганда болгаш агитация, уран-чүүл, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа килдистериниң 3—68, иштики информация, бухгалтерияның — 3 — 65

ТС01868 Облвуускомнуң Типографиязы